

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Bohdan Sydorenko

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Role krajně pravicových sil na Ukrajině během a po
Euromajdanu**

Bakalářská práce

Autor práce: Bohdan Sydorenko

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2023

Bohdan Sydorenko

Bibliografický záznam

SYDORENKO, Bohdan. *Role krajně pravicových sil na Ukrajině během a po Euromajdanu*. Praha, 2023. 77 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rozsah práce: 116 034 znaků

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Josefu Mlejnkoovi, Ph.D. za jeho pomoc v napsání této práce, připomínky a porady, a také za ochotu a vstřícnost během napsání této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za podporu během celé doby studia a vůbec možnost toto studium absolvovat. Zvlášť bych chtěl poděkovat statečnému ukrajinskému národu, a zejména těm, kdo v tuto chvíli brání naši zem, a těm, kdo obětoval své zdraví a životy za existenci svobodné a nezávislé Ukrajiny.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá rolí a působením ukrajinských krajně pravicových sil během Euromajdanu a v porevolučním období. Práce je koncipována jako případová studie, v níž byly použity především kvalitativní metody zkoumání na základě akademické literatury doplněné o neakademické zdroje. První kapitola zahrnuje úvod do tématu, výzkumné otázky, strukturu práce, a také metodologii a přehled literatury, o kterou se tento výzkum opírá. V druhé kapitole bude nastíněna historická a ideologická geneze ukrajinské krajní pravice, a budou zde také představeni současní představitelé krajní pravice včetně těch nejvýznamnějších. V dalších částech práce bude zkoumáno působení a role krajně pravicových sil během Euromajdanu neboli Revoluce důstojnosti, jejich angažmá ve válce na Donbasu a jejich politické a civilní aktivity v porevolučním období. Časový rámec práce je omezen začátkem plnohodnotné invaze Ruské federace na Ukrajinu, resp. únorem roku 2022. Na konci každé části jsou na základě poznatků a zjištění zodpovězeny výzkumné otázky. Tyto odpovědi jsou následně zrekapitulovány v závěru. Cílem práce je tak zanalyzovat a vysvětlit roli ukrajinských krajně pravicových sil v uvedeném časovém období a poskytnout tak hlubší porozumění fenoménu současné ukrajinské krajní pravice.

Abstract

This bachelor thesis deals with the role of Ukrainian far-right forces during the Euromaidan and in the post-revolutionary period. The thesis is conceived as a case study that relies mainly on qualitative research methods based on academic literature accompanied by non-academic sources. The first chapter includes an introduction to the topic and provides research questions and thesis structure along with methodology and literature review. In the second chapter, the historical and ideological genesis of the Ukrainian far-right will be outlined along with a presentation of current far-right representatives including the most famous ones. In further parts, the activities and role of far-right forces during Euromaidan, their engagement during the war in the Donbas region, and their political and civil activities during the post-revolutionary period. The time frame of this thesis is limited to the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in February 2022. At the end of each part, research questions will be answered based on the findings of the respective part. Those answers are then summed up in a conclusion. The goal of the thesis is thus to analyze and explain the role of Ukrainian far-right forces in a given period and to provide a deeper understanding of the current Ukrainian far-right phenomenon.

Klíčová slova

Krajní pravice, Ukrajina, Euromajdan, Revoluce důstojnosti, Donbas, Azov, Pravý sektor, nacionalismus, dobrovolnické jednotky

Keywords

Far-right, Ukraine, Euromaidan, Revolution of dignity, Donbas, Azov, Right Sector, nationalism, volunteer battalions

Title

The role of far-right forces in Ukraine during and after Euromaidan

Obsah

1. Úvod	4
1.1. Výzkumné otázky:	4
1.2. Struktura práce.....	4
1.3. Metodologie a přehled literatury.....	6
2. Ideové základy a geneze ukrajinské krajní pravice, nacionalismus v ukrajinském kontextu..	7
2.1. OUN a UPA	8
2.2. Stěžejní filozofické práce ukrajinského nacionalismu.....	9
2.3. Hlavní aktéři ukrajinské krajní pravice	12
2.3.1. Ukrajinská krajně pravicová scéna po obnovení nezávislosti	12
2.3.2. Všeukrajinské sjednocení „Svoboda“	13
2.3.3. Pravý sektor	15
2.3.4. Azov a Nacionální korpus	16
2.3.5. Ostatní současné ultrapravicové strany, organizace a hnutí	17
3. Revoluce důstojnosti	19
3.1. Předpoklady revoluce – vláda Viktora Janukovyče a Strany regionů.....	20
3.2. Dynamika protestu – od mírových demonstrací po svržení vlády	21
3.2.1. Majdan-demonstrace 21.-29. listopadu.....	21
3.2.2. Majdan-stan 30. listopadu – 15. ledna	22

3.2.3.	Majdan-Sič 16. ledna – 21. února	24
3.3.	Sociální složení Euromajdanu	27
3.4.	Proměna ukrajinské krajní pravice během revoluce	28
3.5.	Role krajní pravice v revoluci	30
4.	Válka na Donbasu	32
4.1.	Anexe Krymu	33
4.2.	Začátek hybridní války na Donbasu	34
4.3.	Dobrovolnické jednotky	37
4.4.	Důsledky války pro krajní pravici	39
5.	Porevoluční ukrajinská politika a společnost.....	40
5.1.	Prozatímní vláda	41
5.2.	Prezidentské, parlamentní a místní volby v porevolučním období.....	42
5.2.1.	Prezidentské volby 2014	42
5.2.2.	Parlamentní volby 2014 a působení zvolených poslanců během jejich mandátu....	43
5.2.3.	Komunální volby 2015.....	44
5.2.4.	Prezidentské a parlamentní volby 2019	45
5.3.	Pouliční aktivismus a porevoluční proměna krajní pravice	45
5.4.	Role krajní pravice v porevoluční Ukrajině a příčiny jejího volebního propadu	46
6.	Závěr.....	50

Summary.....	52
Použité zdroje	55
Odborná literatura	55
Ostatní zdroje.....	61

1. Úvod

Krátkodobý politický vzestup ukrajinských nacionalistů ve volbách roku 2012, účast krajně pravicových sil v Revoluci důstojnosti a jejich participace ve válce na Donbasu upoutala společenskou, mediální i akademickou pozornost k tomuto segmentu ukrajinské společnosti. Zkoumání ukrajinské krajní pravice se tak stalo důležitým aspektem porozumění ukrajinské společnosti a politice během posledních 10 let. V této bakalářské práci si kladu za cíl prozkoumat působení krajně pravicových sil během a po Euromajdanu, objasnit jejich roli v revoluci a porevolučním období až do roku 2022 a zjistit, proč se představitelům krajní pravice nedaří získat volební úspěchy alespoň podobné těm, co měli v roce 2012, nehledě na vysokou mediální pozornost, obecnou uznávanost i určitou popularitu získané mj. během revoluce a rozpoutané Ruskou federací války na Donbasu.

1.1. Výzkumné otázky:

Pro komplexní analýzu tohoto tématu jsou položeny tři výzkumné otázky, přičemž každá další logicky a chronologicky navazuje na předchozí:

1. Jakou roli sehrála ukrajinská krajně pravicová hnutí během Revoluce důstojnosti?
2. Jak se představitelé krajní pravice angažovali ve válce na Donbasu?
3. Jak se představitelé krajní pravice angažovali v post-Majdanové politice a společnosti a proč jejich aktivita během revoluce a války nevedla k volebnímu úspěchu?

Oproti původnímu projektu práce byla přidána jedna výzkumná otázka, jelikož angažmá krajní pravice ve válce je tématem, kterému vzhledem ke komplexnosti je vhodné věnovat oddělenou kapitolu. Zkoumání tohoto tématu poskytuje důležitý kontext pro další část práce a prohlubuje poznání fenoménu ukrajinské krajní pravice.

1.2. Struktura práce

Za účelem zkoumání vlivu ukrajinské krajní pravice v uvedeném období má práce určitou strukturu. Začíná konceptualizací a vykreslením objektu výzkumu, resp. definicí pojmu krajní pravice a stručným přehledem historického, ideologického a filozofického pozadí současné

ukrajinské krajní pravice. Následovat bude přehled předních představitelů krajní pravice s důrazem na tři největší a nejznámější organizace: Všeukrajinské sjednocení Svoboda, Právý sektor a Hnutí Azov.

Po tomto úvodu se práce rozvíjí v souladu s výzkumnými otázkami do tří rozsáhlejších částí. První část bude věnována Revoluci důstojnosti. I když důraz v této části bude kladen na působení krajní pravice, pro objasnění vlivu krajně pravicových sil na revoluci bude zmapován i celkový průběh a kontext revoluce.

V druhé části bude zkoumána účast krajně pravicových sil ve válce na Donbasu, do níž se představitelé krajní pravice zapojili jako jedni z prvních. Cílem této části bude nejen prozkoumat a zmapovat samotnou participaci krajní pravice ve válce, ale také zjistit, jak válka ovlivnila porevoluční vývoj těchto organizací, a zároveň jaký dopad měli představitelé krajní pravice na válku, především na její začátek.

Třetí část bude pokračovat ve zkoumání porevoluční ukrajinské krajní pravice, ale tentokrát jejich neválečných, resp. politických a civilních aktivit. Výzkum se tak zaměří nejen na volební výsledky krajní pravice a jejich politické činnosti, ale také na jejich společenské aktivity jako například (často kontroverzní) pouliční aktivismus, propagaci, vztahy s veřejností a obecný organizační vývoj krajně pravicových hnutí a stran. Následovat bude analýza a hledání odpovědi na otázku, proč ukrajinská krajní pravice po Revoluci důstojnosti zůstává na pozadí ukrajinského politického života a není schopna konvertovat svůj mediální vzestup během revoluce a války do volebních úspěchů.

V průběhu zpracování byla částečně změněna struktura práce. Podkapitola o tzv. Sebeobraně Majdanu byla vynechána z důvodu, že toto hnutí nelze definovat jako krajně pravicové, jedná se o vnitřní organizační strukturu Euromajdanu. Kromě toho byla kompletně vynechána 5. kapitola předpokládané struktury. Pro podkapitolu o postojích ukrajinských a zahraničních médií by byla zapotřebí zvláštní metodologie a obsáhlý výzkum, který by však měl relativně nízký přínos pro zkoumání vybraného fenoménu a neposkytl by odpovědi na výzkumné otázky. Z podobného důvodu byla vynechána kapitola o průzkumech veřejného mínění. Existující průzkumy jsou primárně zaměřeny na volební preference a jejich výsledky jsou velmi podobné výsledkům voleb,

tudíž neposkytují práci nové informace. To, co jsem v projektu pojmul jako analýzu dostupných dat, je obsaženo v 3. – 5. kapitolách práce v podobě analýzy a průběžných závěrů.

Hlavním cílem této práce je tak přinést hlubší porozumění fenoménu současné ukrajinské krajní pravice, což je předmětem mnoha společenských, mediálních i akademických sporů. Zkoumáním jejího působení během Revoluce důstojnosti, války, v parlamentu a v ulicích se práce snaží najít a objasnit místo ukrajinské krajní pravice v současném politickém, společenském a v neposlední řadě i kulturním a ideologickém životě Ukrajiny a Ukrajinců. Koneckonců válka rozpoutaná Ruskou federací v roce 2014, která následně přerostla v plnocennou invazi v roce 2022 byla oficiálně odůvodněna mimo jiné ochranou proti ukrajinským „banderovcům“ a nacistům. Tato práce se tak snažím přispět i k celkovému porozumění státu a národa, na jehož území teď odehrává největší válka za posledních téměř 80 let.

1.3. Metodologie a přehled literatury

Tato bakalářská práce je ve své podstatě kvalitativním výzkumem fenoménu ukrajinské krajní pravice v určitém časovém rozmezí (v letech 2013–2022, tedy od začátku Euromajdanu až do začátku plnohodnotné invaze Ruské federace). Výzkum se opírá především o akademickou i neakademickou literaturu týkající se krajně pravicových hnutí a také tohoto období ukrajinských dějin obecně. Deskriptivní části práce se budou opírat jak o odborné, tak o publicistické zdroje, analytické části budou vycházet především z akademických článků, monografií a studií, a také průzkumů a jiných statistických dat relevantních pro zvolené téma. Zjištění a data obsažená v této práci pak budou podrobená analýze ve snaze odpovědět na položené výzkumné otázky.

Omezení metodologie spočívá především ve spoléhání na již existující literaturu a tím pádem i možné opakování předsudků autorů zvolené literatury. Avšak velký počet autorů a různorodost použité literatury mají přispět k obsáhlejší, a tím i k méně zaujaté a jednostranné analýze.

Zvolená metodologie kvalitativního výzkumu na základě primárních a sekundárních zdrojů má přinést co největší míru komplexního pochopení problematiky a dát možnost odpovědět na položené výzkumné otázky. Práce je tak koncipována jako jednopřípadová studie, v níž pomocí

kvalitativních metod zkoumání bude hluboce zanalyzován objekt studie, resp. ukrajinská krajní pravice v uvedeném časovém období.

2. Ideové základy a geneze ukrajinské krajní pravice, nacionalismus v ukrajinském kontextu

Krajní pravice je souhrnné označení politických a nepolitických uskupení, založených na idejích od ultrakonzervatismu přes pravicový populismus až k neofašismu a neonacismu (Kupka, 2009, s. 13-24). Ukrajinská (a vcelku postsovětská) krajně pravicová hnutí se liší od svých západních „kolegů“. Zatímco v zemích západní Evropy pozorujeme spíše populistická hnutí, jež hledají kompromis mezi vlastenectvím a přístupem k zahraničním trhům, ukrajinská krajní pravice se staví primárně na myšlence ukrajinského nacionalismu (Kupka, 2009, s. 105-106). Na Ukrajině tak lze těžko použít pojem pravicový populismus. Západní pravicová hnutí jsou postavena spíše na tzv. „novém nacionalismu“, v němž je klasický nacionalismus propojen s populismem (Halikiopoulou, 2019). Ukrajinská krajní pravice je ale mnohem bližší idejím klasického nacionalismu.

Pro obecnou definici se ale dá použít pojem, na který se odvolává Kupka a kol., a to je minimalistický přístup Case Muddeho. Podle něj společným základem krajní pravice je nejen nacionalismus, ale také xenofobie, víra v zákon a pořádek, a tím pádem i silný stát. Tento silný stát pak má zaručovat šovinistické sociální zabezpečení, tj. sociální politiku, která má sloužit k prospěchu „vlastních“, nikoli „cizích“ lidí (Kupka, 2009, s. 24-25). Další části práce se snaží přiblížit genezi a podobu současné ukrajinské krajní pravice, pro níž centrálním pojmem a myšlenkou je ukrajinský nacionalismus.

Filozofickou a historickou základnu současného ukrajinského nacionalismu tvořili především jeho ideologičtí předchůdci a zakladatelé z 20. století, resp. členové Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) a Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) a řada myslitelů jako např. Mykola Sciborskyj, Dmytro Doncov a Jaroslav Stecko. Filozofická pojednávání těchto autorů se staly pilíři nejenom ukrajinského nacionalismu, ale i samotné myšlenky ukrajinské samostatnosti a svéprávnosti. Další část této práce se snaží přiblížit dějiny ukrajinského nacionalismu ve 20. století

a stručně rozebrat několik základních prací výše zmíněných autorů. Cílem této části je tak přinést jasnější pochopení fenoménu ukrajinského nacionalismu, jenž byl a dodnes je ideovým jádrem ukrajinské krajní pravice.

2.1. OUN a UPA

Představitelé krajně pravicových hnutí a stran navazují na ukrajinskou historii a kulturu až po záporožské kozáky a Bohdana Chmelnického, ale hlavními ideologickými předchůdci jsou ukrajinská povstalecká hnutí v době druhé světové války, Organizace ukrajinských nacionalistů a Ukrajinská povstalecká armáda.

Organizace ukrajinských nacionalistů vznikla v roce 1929 na vídeňském sjezdu, tzv. Kongresu ukrajinských nacionalistů, kterému předcházely konference v Berlíně a Praze. Celé dějiny této organizace byly doprovázeny vnitřními boji o moc a vliv, což několikrát vedlo k rozkolům (Shkandrij, 2015, s. 22-48). V roce 1940 v první rozštěpení vyústil konflikt mezi „starším“ a „mladším“ křídlem. OUN se tak rozpadla na OUNb vedenou Stepanem Banderou (tzv. banderovci), a OUNm vedenou Andrijem Melnykem (tzv. melnykovci) (Shkandrij, 2015, s. 50-58).

OUNm se primárně orientovala a spoléhala na podporu nacistického Německa, zatímco OUNb se rozhodla spoléhat se pouze na vlastní síly a bojovala jak proti Sovětskému svazu, tak proti nacistickému Německu. V roce 1941 ve Lvově banderovci uspořádali Ukrajinský národní sněm, byla vytvořena ukrajinská vláda v čele s Jaroslavem Steckem a byl schválen Akt obnovení ukrajinské svrchovanosti. OUNm se od těchto činností distancovala, Třetí říše na to reagovala uvězněním Bandery, Stecka a jiných čelních představitelů OUNb. V únoru 1943 byla oficiálně zřízena Ukrajinská povstalecká armáda, která sjednotila všechny nacionalistické organizace. V květnu téhož roku byl do jejího čela zvolen Roman Šuchevyč, jenž v této funkci zůstal až do své smrti v roce 1950, když byl zavražděn sovětskými agenty Ministerstva státní bezpečnosti (Petryliak, 2003, s. 610-618). Působení OUN a UPA, především v letech 1941-1942, je dodnes tématem zapeklých sporů mezi zastánci a odpůrci ukrajinských nacionalistů. Důvodem těchto sporů jsou kolaborace s nacisty a podíl UPA a jejich jednotek na masakrech a masových vraždách (Rudling, 2016).

Jak OUNb, tak OUNm pokračovaly ve svém působení v poválečném období, později se ale musely přesunout do emigrace a zaměřily se na propagační a osvětské činnosti. Obě organizace se po rozpadu SSSR a obnovení ukrajinské samostatnosti vrátily z exilu, legitimizovaly se a existují dodnes. OUNb je uzavřenou organizací, která má v Kyjevě dvě oficiální nakladatelství. OUNm se etablovala jako veřejná nadstranická organizace a založila řadu vědeckých a kulturních organizací (Shkandrij, 2015). V poslední době hnutí sice spolupracují a navzájem se nekritizují, avšak k sjednocení též nedochází. Žádná z těchto organizací rovněž není čelním představitelem současné ukrajinské krajní pravice, bezprostředně se neangažují politicky a soustředí se na kulturní a osvětské činnosti (Patryliak, 2003, s. 617-618).

2.2. Stěžejní filozofické práce ukrajinského nacionalismu

Dále se zaměříme na několik stěžejních prací, které výrazně ovlivnily vznik a rozvoj ukrajinského nacionalismu a jsou dodnes citovány a známy zejména mezi současnými ukrajinskými nacionalisty. Pro porozumění ideovému základu ukrajinského nacionalismu budou rozebrány následující práce, na které se odvolávali a odvolávají dodnes ukrajinští nacionalisté, a to „Dvě revoluce“ Jaroslava Stecka, „Nacionalismus“ Dmytra Doncova a „Naciokracie“ Mykoly Sciborského. Každá z těchto prací je svým způsobem významná, specifická a směřodatná pro myšlenku ukrajinského nacionalismu, níže je tedy stručný přehled hlavních myšlenek a narativů každé z nich.

„Dvě revoluce“ Jaroslava Stecka, které mimochodem uvádí jako svou ideologickou základnu VS Svoboda, je pojednáním o tom, že ukrajinská revoluce (ve smyslu národního obrození) může být úspěšná pouze v případě, že faktor sociální bude harmonicky sjednocen s faktorem nacionálním (Hoš, 2012, s. 6). Práce je dedikována Tarasu Čuprynkovi (Romanu Šuchevyči), veliteli UPA, kterého Stecko považoval za nástupce dvou dle jeho názoru nejvýznamnějších postav ukrajinských dějin, a to kozáckého hejtmana Bohdana Chmelnického a hlavy Direktorátu Ukrajinské lidové republiky Symona Petljury. Významnost všech tří spatřoval právě v tom, že všichni si byli vědomi toho, že při budování státu se nesmí zapomínat ani na nacionální, ani na sociální rovinu (Stecko, 2013). Odvolání na „Dvě revoluce“ je dnes jednou z nemnoha zmínek

sociálně-nacionálního zaměření strany VS Svoboda, která původně měla název Sociálně-nacionální strana Ukrajiny.

„Nacionalismus“ Dmytra Doncova byl publikován v roce 1926, resp. po porážce Ukrajinské lidové republiky a připojení Ukrajinské SSR k Sovětskému svazu (Doncov, 1966). „Nacionalismus“ je tak reakcí na tuto porážku ukrajinského národního státu a pokusem o její retrospektivní analýzu. Hlavním konceptem této rozsáhlé filozofické práce je tzv. integrální nacionalismus. Tento druh nacionalismu (se kterým původně přišel francouzský rojalista Charles Maurras) vnímá národ jako samostatnou kolektivní bytost, která má vlastní vůli k životu a vládě. Jednotlivec se této nadosobní bytosti musí podřídit a zbavit se svých vlastních hodnot, dokonce i morálky, ve jménu národního egoismu (Zaitsev, 2013). Doncov tak navazuje na myšlenky již zmíněného Maurrasseho, a také Nietzscheho, Ferreho a Schopenhauera. Velký důraz kladl na důležitost iracionálních faktorů jako jsou romantismus, dogmatismus a fanatická víra, bez nichž by se zřejmě nedala realizovat ona podstata integrálního nacionalismu (Kupka, 2009, s. 110-111). Kromě teoretických východisek má toto dílo však i zcela jasnou praktickou dimenzi, a to určení hlavního, existenčního nepřítele ukrajinského národa, za kterého považoval Rusko. Ukrajinu Doncov vnímá jako štít bránící Evropu před Asií, kterou Rusko ztělesňuje. Ukrajina se tak díky tomuto boji dostává do geopolitického popředí a má se tak zařadit mezi velké světové národy. „Jenom národ, jenž si je vědom velkých úkolů, které má splnit ve jménu celého lidstva, se dostává jako samostatný činitel do historického průběhu událostí...“ (Bahan, 1994, s. 32-36). Hlavními principy jsou pro Doncova nezávislé politické svědomí národa a maximální tradicionalismus (Doncov, 1966).

“Naciokracie” Mykoly Sciborského je pojednáváním o politických režimech 20. století ve snaze najít pro Ukrajinu to nejlepší politické uspořádání. Kniha byla publikována v Paříži v roce 1935. Ze všech rozebíraných režimů (demokracie, socialismus, komunismus a fašismus) Sciborský nejvíc chválí fašismus za zdůraznění absolutní svobody národa, v demokracii oceňuje rovnost, svobodu a bratrství. Vůči oběma má však námitky, a navrhuje tak vlastní koncept Naciokracie, režimu, v němž hlavními jsou hodnota a zájem národa, politické strany jsou nahrazeny syndikáty a ekonomika je mixem soukromého vlastnictví a státního plánování (Demčyšak, 2014) (Sciborskyj, 2018). Sciborský se tak snažil konceptualizovat režim, který je zbaven z jeho pohledu

nejhoršího, co má v sobě fašismus, a to opomíjení širokých mas a následný přechod k diktatuře, a naopak se snaží začlenit ony široké národní masy do budování státu.

Myšlenky, poselství a podstata těchto tří prací jsou dodnes leitmotivem ukrajinské krajní pravice. Některé z těchto myšlenek zůstaly aktuální nejenom pro ukrajinskou krajní pravici, ale i pro ukrajinskou národní myšlenku celkově (viz například boj proti Rusku v Doncově „Nacionalismu“). Většina idejí zakladatelů ukrajinského nacionalismu, jako např. myšlenka sociálního nacionalismu nebo koncept naciokracie jakožto nejlepších politických režimů a ideologií pro Ukrajinský stát, však zůstala klíčovou jenom pro krajně pravicová hnutí.

Pro pochopení fenoménu ukrajinského nacionalismu je důležitý jeho historický kontext, který se zásadně liší od podobných hnutí jiných evropských národů. Zatímco většina evropských nacionalistických hnutí působila v rámci již existujících národních států, ukrajinský nacionalismus zůstal v utajení, disentu nebo exilu. Během téměř celého 20. století tak ukrajinská nacionalistická hnutí v Sovětském svazu i v exilu byla jedním z nemnoha center, která zachovávala nejen ukrajinskou kulturu a identitu, ale také samotnou myšlenku nezávislého ukrajinského státu (Kuzio, 2015a). Toto pak sehrálo důležitou roli v současném vnímání „historického“ ukrajinského nacionalismu a jeho představitelů. Nehledě na svou kontroverznost mohou jednotliví představitelé ukrajinského nacionalismu i samotná hnutí jako OUN a UPA v ukrajinské společnosti být vnímáni pozitivně už jen z toho důvodu, že bojovali za Ukrajinu a ukrajinský národ navzdory všemožným utlačováním (Rudling, 2016, s. 63-65). Ukrajinský nacionalismus, OUN, UPA, Bandera, Šuchevyč a další se tak stali obecně uznávanými symboly ukrajinského boje za svobodu a nezávislost.

Ukrajinský nacionalismus je kořenem a základem současných ukrajinských krajně pravicových hnutí. Vliv autorů a prací rozebranych výše najdeme v jejich agendě a programech. Současný ukrajinský nacionalismus však stejně jako dříve není jednotnou entitou, nýbrž širokým spektrem myšlenek a názorů, sahajících od umírněného patriotismu až po extremistické ideologie jako fašismus a neonacismus. Zatímco oficiálně se většina ukrajinských krajně pravicových hnutí od těchto extrémů distancuje a zdůrazňuje, že jsou nacionalisté, nikoli fašisté nebo neonacisté, někteří jejich představitelé vyjadřují radikální a extremistické pohledy, používají extremistické symboly nebo je mají i jako tetování. Důležité je ale říci, že ukrajinský nacionalismus se nerovná krajní

pravice a krajní pravice se nerovná nacionalismus. Rehabilitace ukrajinského nacionalismu začala ještě před Revolučí důstojnosti a aktivně pokračovala po ní, díky čemuž se nacionalismus dostal i do zcela mainstreamové politiky, a stal se tak pro širokou veřejnost synonymem patriotismu. Pro některé radikální představitele krajní pravice se přitom nacionalismus stal fasádou, za kterou skrývají svou mnohem extrémnější agendu.

2.3. Hlavní aktéři ukrajinské krajní pravice

Od historického a filozofického pozadí se přesuneme k současné ukrajinské krajní pravici. Tato část se zaměřuje na několik nejznámějších a nejpočetnějších organizací, které dle výše zmíněné konceptualizace spadají do krajně pravicových. Nová vlna vzestupu těchto organizací začala v 80. letech, kdy se tyto organizace začaly dostávat z disentu a exilu do veřejného aktivismu a politiky. Po obnovení ukrajinské nezávislosti se znovuzrodila řada nacionalistických hnutí a organizací a vznikla řada nových, z nichž přední a nejznámější budou rozebrány níže. Největší pozornost bude věnována třem současně nejznámějším a nejpočetnějším organizacím: Všeukrajinské sjednocení Svoboda, Pravý sektor a Azov spolu s Nacionálním korpusem.

2.3.1. Ukrajinská krajně pravicová scéna po obnovení nezávislosti

Po obnovení samostatnosti Ukrajiny v roce 1991 ukrajinská krajní pravice představovala a dodnes představuje velmi pestré a různorodé spektrum různých stran, organizací a militantních skupin. Kromě již zmíněných OUNb a OUNm byly nejznámějšími strany ukrajinské krajní pravice na přelomu 20. a 21. století Kongres ukrajinských nacionalistů (KUN) a Ukrajinské národní shromáždění – Ukrajinská lidová sebeobrana (UNA-UNSO).

Kongres ukrajinských nacionalistů je stranou, která se sice hlásí k nacionalismu, ale v současné době se může jen stěží nazvat krajně pravicovou stranou. Má velmi těsné vztahy s OUNb, jejímiž členy byl založen. První předsedkyní byla Jaroslava Stecko; v současné době předsedou je Stepan Bracuň. V roce 1994 se do Nejvyšší rady dostalo 5 kandidátů KUN, v roce 1998 pouze tři, následně se strana začala posouvat směrem ke středu politického spektra a postupně se tak dostala do národně demokratického tábora (Kupka, 2009, s. 116-117). V letech 2002 až 2012 byla strana

členem bloku Naše Ukrajina, v roce 2015 se jednotliví představitelé KUN účastnili místních voleb na kandidátních listinách VS Svoboda (Rud', 2015).

UNA-UNSO vznikla ještě před rozpadem SSSR v roce 1990; tehdy se jmenovala Ukrajinské mezistranické shromáždění a byla sjednocením několika oficiálně nezaregistrovaných stran. Některé tyto strany pak sdružení opustili a z UMS se tak stalo UNS – Ukrajinské národní shromáždění. UNS se aktivně zúčastnilo „srpnového puče“, během něhož zformovalo ukrajinské vojenské jednotky pro případ vojenského zásahu sovětské vlády. Strana tak od začátku měla militantní křídla. V politice UNS nikdy nebylo úspěšné a nikdy nepřekonal ani 1 % v parlamentních volbách, přesto se někteří představitelé dostali do parlamentu díky vítězství ve většinových obvodech (Kupka, 2009, s. 117-120). Členové militantního křídla strany se aktivně angažovali v ozbrojených konfliktech v Podněstří, v Abcházii, během první čečenské války a řadě jiných (Mareš, 2012). Žádné větší politické ani společenské úspěchy, kromě účasti v několika akcích, strana nezažila, ale dočkala se své šance v roce 2014. Formálně na základě UNA-UNSO byl později založen Pravý sektor jakožto sjednocení představitelů různých krajně pravicových organizací (Syč, 2018, s. 264). Od té doby strana sice setrvala, a dokonce i byla znovu zaregistrována Ministerstvem justice, ale je doposud ve stínu vlivnějších nacionalistických uskupení.

2.3.2. Všeukrajinské sjednocení „Svoboda“

Momentálně a již dlouhodobě je politicky nejúspěšnější krajně pravicovou stranou Všeukrajinské sjednocení „Svoboda“ (VS Svoboda). Původně neslo název Sociálně-nacionální strana Ukrajiny; ta byla založena v roce 1991 ve Lvově (VO "Svoboda", 2021a). Zakladatelé SNSU byli dříve lídři jiných samostatných nacionalistických organizací. Na začátku své existence si strana zvolila jako symbol monogram prvních písmen slov „Myšlenka Národa“ (ukrajinsky Ideja Nacij – ІН), který je však hodně podobný vlčímu háku (Wolfsangel), jenž má sice dlouhou historii, ale je asociován především s nacistickým Německem, jednotkami SS a poválečnými neofašistickými organizacemi (Shekhovtsov, 2013, s. 179-180).

První program SNPU měl 29 bodů (diskutuje se ale také o 31 a 33 programových bodech), avšak některé z nich musela strana odstranit, aby dostala povolení k registraci. Vyloučeny byly např.

kritické pasáže o ostatních politických silách¹ a Ruské říši a také pasáže o boji proti pro-moskevským náladám a o Ukrajině jako geopolitickém centru Evropy (Shekhovtsov, 2013, s. 180-181). Tyto body jasně poukazují na radikálnost postojů SNSU a také na intoleranci jak vnějších, tak vnitřních soupeřů. Jedním z ideologických pilířů strany byla představa Ukrajiny jako štítu, který brání „evropskou civilizaci“ proti „výzvám z Východu“. Navazují tak na myšlenky Dmytra Doncova, jenž stejně jako představitelé SNSU považoval Rusko za zosobnění „Východu“, který nese „destruktivní pseudoideje. Kromě Ruska byly za nepřitele považovány Spojené státy a islám (Shekhovtsov, 2013, s. 183).

Působení SNSU se neomezovalo jen na politické aktivity. Součástí strany byly též paramilitaristické jednotky. Prvním takovým uskupením byly tzv. Národní obranné jednotky, jejichž název je podobný nacistickému Schutzstaffel (SS). Jejich nejznámější akcí byly střety s policií 22.–24. září 1993 během zahájení řádného zasedání parlamentu. Dalším militaristickým uskupením bylo tzv. Sdružení pomoci námořnictví Ukrajiny „Patriot Ukrajiny“ založené v roce 1996 Andrijem Parubijem a Leontijem Martynjukem na základě Národních jednotek (Shekhovtsov, 2013, s. 183-184).

K zásadním změnám ideologické orientace SNPU došlo v roce 2004. Strana se zřekla původního symbolu a nahradila ho obrazem pravé ruky se třemi zvednutými prsty, jedním ze symbolů ukrajinské skautské organizace „Plast“ (Shekhovtsov, 2013, s. 186). Dále byl zformulován nový stranický program, jehož hlavními myšlenkami jsou očištění vlády od oligarchů, důraz na nacionalismus (zejména ekonomický), zdraví národa, komunikaci s mládeží, historickou spravedlnost, obranu státu, evropský ukrajinocentrismus a obnovení teritoriální celistvosti (VO "Svoboda", 2021). Kromě toho došlo ke změně názvu na Všeukrajinské sjednocení Svoboda, přičemž pojem nacionální socialismus se úplně přestal zmiňovat. Novým lídrem byl zvolen Oleh Ťahnybok (Kupka, 2009, s. 126-127), jenž je v této funkci dodnes.

¹ V programu všechny ostatní politické strany síly zařazeny buď do kategorie nacional-kolaborantů (zrádce), nebo neakceschopných nacional-romantiku.

Tyto změny byly zapříčiněny tehdejší politickou situací na Ukrajině – odehrávaly se prezidentské volby, jejichž zfalšování se v roce 2004 stálo záminkou pro Oranžovou revoluci. VS Svoboda aktivně podporovalo Viktora Juščenka (VO "Svoboda", 2021a). Byť sám Juščenko to téměř nikdy veřejně nevyhlašoval, jeho kandidatura byla podporována řadou ukrajinských nacionalistických organizací (OUNr, OUNm, VO „Svoboda“ a KUN), které se v této době dohodly na spolupráci. Podle Brzezinského tehdy došlo ke spojení mezi ukrajinským nacionalismem a ukrajinskou demokracií (Hazeta "Deň", 2004). Tato skutečnost si vyžadovala zmírnění radikální a poněkud i extremistické rétoriky strany za účelem její politické legitimizace.

Avšak tehdy byli Svoboda a další aktéři ukrajinské krajní pravice spíš marginálními uskupeními, která se jen zřídkakdy dostávala do místních oblastních a městských rad, natož do Nejvyšší rady. Do roku 2010 byl největším úspěchem Svobody zisk 0,76 % v parlamentních volbách. Lepší výsledek měla mezi krajní pravicí jen Národní fronta (sdružení KUN a několika dalších nacionalistických stran). Situace se však výrazně změnila během následujících dvou let. V roce 2012 během parlamentních voleb získalo VS Svoboda 10,44 % hlasů, díky čemuž se do parlamentu dostalo 37 jejich kandidátů (z celkem 450 parlamentních míst). Značně k tomu přispěly pro-ruské postoje a politická rozhodnutí prezidenta Viktora Janukovyče, která zmobilizovala velkou část patriotického obyvatelstva Ukrajiny (Umland, 2020, s. 250-252). Dalším politickým úspěchem bylo jmenování několika představitelů Svobody do funkcí ministrů hned po Revoluci důstojnosti (Umland, 2020, s. 255).

2.3.3. Pravý sektor

Pravý sektor je rozsáhlým uskupením, jehož součástí je nejen politická strana, ale např. veřejné organizace, dobrovolnické jednotky a mládežnická organizace. Na začátku své existence byl Pravý sektor pouze občanským hnutím, politická strana byla založena až v březnu roku 2014 (Syč, 2018). Samotné hnutí je relativně mladé, oficiálně bylo založeno na konci listopadu roku 2013 členy Všeukrajinské organizace „Tryzub“ im. Stepana Bandery (Pravyj Sektor, 2021a). Tato organizace původně vznikla jako militantní složka vracející se z exilu OUNr (banderovská) vedena Jaroslavou Stecko. Hlavním cílem této organizace byla ochrana akcí OUNr a KUN, které v této době spolupracovaly (Andrjuščenko, 2015, s. 59).

Ideologicky tak organizace navazovala na banderovskou OUNr a práce Doncova, Bandery, Stecka aj. Dalším důležitým ideovým bodem je důraz na ukrajinské křesťanské tradice. Tryzub se stavil radikálně proti jakýmkoli organizacím a osobám, které měly jiné názory, a to nejenom vůči představitelům jiných částí politického spektra, ale i například vůči SNPU (později VS „Svoboda“). „Svobodě“ jeden z čelních představitelů Tryzubu (a následně lídr Pravého sektoru) Dmytro Jaroš vyčítal zejména náchylnosti k rasismu či profašismus (Vasylčuk, 2019, s. 34).

Nehledě na to, že Tryzub byl oficiálně podřízen OUNr, byla to do jisté míry samostatná organizace, která uspořádávala své vlastní akce (pochody, demonstrace aj.). Členové této organizace byli víckrát stíháni ukrajinskou policií. Ve většině případů šlo o nezákonné vlastnění zbraní a nábojů, ale někdy zaznívala i obvinění z rozsáhlých bitek nebo ozbrojených útoků. V roce 1999 se rozpadlo spojení OUNr-KUN-Tryzub a Tryzub se tak stal plně samostatnou organizací (Andrjuščenko, 2015, s. 60-61). Mezi lety 2000 a 2014 se organizace vyznamenala pouze několika kontroverzními akcemi jako například poškozením Stalinovy busty v Záporoží (Andrjuščenko, 2015, s. 262). Organizace se angažovala i během Oranžové revoluce v roce 2004, když spolu s další militantní organizací OUN-UNSO bránila stany protestujících na Majdanu v Kyjevě. Ve volbách však nepodpořila Viktora Juščenka, ale Bohdana Bojka (Andrjuščenko, 2011, s. 166). Novou stránkou v dějinách Tryzubu se stala Revoluce důstojnosti a vznik Pravého sektoru, o čemž bude napsáno v další části práce.

Program Pravého sektoru klade největší důraz na vládu národa pomocí např. „národního veta“ a peticí, zavedení mechanismu vyslovení nedůvěry prezidentovi a poslancům a omezení poslanecké immunity. Zároveň je ale navrhováno omezení všeobecného volebního práva (ideální podle PS je situace, kdy volí pouze živitelé rodin). Dále je zdůrazňován rozvoj kultury, ukrajinského jazyka a duchovnosti. V ekonomických otázkách převažuje protekcionismus, v sociálních solidarita a rovnost (Pravý Sektor, 2021b).

2.3.4. Azov a Nacionální korpus

V květnu 2014 bylo založeno jedno z nejznámějších a nejkontroverznějších oddělení Ukrajinské národní gardy, batalion Azov. Právě Azov „zdedil“ někdejší symbol SNPU, monogram IN podobný vlčímu háku. Velitelem Azovu je od založení pluku Andrij Bileckyj, jenž je zároveň i

hlavou Nacionálního korpusu, politické strany, která vzešla z batalionu Azov (Tanchyn, 2016, s. 46). Nacionální korpus je tak jednou ze složek tzv. struktury Azovu, rozsáhlé sítě organizací vzniklých kolem batalionu Azov, který se později rozvinul do pluku a dnes je 3. samostatnou stočnou brigádou Ozbrojených sil Ukrajiny.

Strana Nacionální korpus je jednou z nejmladších ukrajinských ultrapravicových stran. Byla založena v Kyjevě v roce 2016 na základě již existující strany Patriot Ukrajiny, původně mládežnického křídla SNSU. V roce 2004 byla tato organizace vedením SNSU rozpuštěna, avšak již v roce 2005 se znovuzrodila jako samostatné občanské hnutí. Mezi lety 2005 až 2014 hnutí uspořádalo několik akcí, ale nejaktivněji se angažovalo v průběhu Euromajdanu, když podporovalo Pravý sektor (Umland, 2020, s. 261).

Jako svou hlavní ideologickou základnu si strana zvolila „Naciokracii“ Sciborského. Mezi programové body strany patří důraz na národní bezpečnost a ukrajinocentristickou mezinárodní politiku. Dalšími body jsou ekologická politika, v níž se zdůrazňuje obnovení lesních ploch v ukrajinských Karpatech a Polesí a boj proti znečištění ovzduší a životního prostoru, a sociální politika, v níž sociální prvky, jako např. minimální mzda a budování dostupného bydlení, jsou kombinovány s dost liberálními návrhy (např. podpora vzniku nestátních penzijních fondů) (Prohrama Partiji, 2021).

2.3.5. Ostatní současné ultrapravicové strany, organizace a hnutí

Kromě těchto „historických“ a současných největších organizací existuje řada dalších seskupení aktivistů, která jsou součástí ukrajinské krajní pravice. S14² vznikla v roce 2009 jako skupina aktivistů bojujících proti nelegální zástavbě. V roce 2011 se prohlásila jako samostatná organizace, účastnila se Majdanu a za svůj hlavní cíl prohlašuje boj proti separatistům (Štohrin, 2018). Kromě samotné S14 existuje několik dceřiných organizací zabývajících se vzděláváním a veteránskými záležitostmi. Tradice a pořádek (TiP) byla založena v roce 2016 Bohdanem Chodakovským,

² Název S14 lze ukrajinsky přeložit jako Sič, dle lídra hnutí Jevhena Karasja 14 v názvu je referencí na 14. října – dříve Den ukrajinského kozáctví a Den Ukrajinské povstalecké armády, od roku 2015 je též státním svátkem na Ukrajině a Den obránců a obránkyň Ukrajiny. Zároveň však číslo 14 může být zároveň interpretováno jako reference na 14 slov Davide Lanea, slogan bílých nacionalistů.

tehdejším lídrem hnutí Revanš (další krajně pravicové organizace). Jak vyplývá z názvu Tradice a pořádek, cílem organizace je stát založený na tradicionalismu, konzervatismu, protekcionismu a křesťanských hodnotách (Ruch ČESNO, b. r. a). Podobné hodnoty mají organizace Katechon založená bývalým „svobodovcem“ Jurijem Nojevým (Marker, b. r.) a Frajkor (Umanska, 2019) založený v Charkově bývalým členem Nacionálního korpusu Heorhijem Tarasenkem. Všechny tyto organizace spolupracují a jejich akce jsou často koordinovány. Jelikož se všechny hlásí k pravici a nacionalismu, bojují proti všemu, co je dle jejich představ pro národ a národní stát škodlivé. Kromě separatistů a pro-ruských politiků se tak jejich oběťmi stali představitelé levicových hnutí, primárně feministických a LGBT organizací nebo jejich podporovatelů (Institut Respublikaa, 2019).

Kromě politických stran, hnutí a organizací existují též různorodé kulturní a zájmové skupiny, které se hlásí k nacionalismu a krajní pravici. Jde především o různé extremistické kapely, mezi nimiž jsou nejznámější Sokyra Peruna a Cyrjulna im. Kotovskoho, dále pak Nachtigall, Bilyj Škval, Ščit i meč, Čysta krynycja aj. K nacionalismu i extrémnějším pravicovým ideologiím se také dost otevřeně hlásí fotbalové chuligánské skupiny (ultras) napříč celou Ukrajinou (Kupka, 2009, s. 132-145). Zatímco před rokem 2013 často docházelo ke konfliktům mezi jednotlivými „firmami“, po Euromajdanu představitelé téměř všech ultras ukrajinských fotbalových klubů uzavřeli příměří a vystupovali hlavně s protiruskou rétorikou (Ukrajinska Pravda, 2021).

Mezi léty 1991 a 2022 prošel rozvoj ukrajinských krajně pravicových hnutí několika fázemi. Přestože je většina současných krajně pravicových organizací relativně mladá, pocházejí obvykle ze starších, „klasických“, hnutí a stran. Krajně pravicová část ukrajinské politiky je nejednotným a roztržštěným prostředím, v němž nenajdeme hlavního a jednotného lídra nebo vedoucí organizaci. Jako přední nejpočetnější a nejznámější se však mezi současnými aktéry krajní pravice vymezují tři organizace: VS Svoboda, politicky nejúspěšnější nacionalistická strana, která měla krátkodobý úspěch v letech 2012–2014, Pravý sektor, který vznikl jako koalice nacionalistických skupin během Euromajdanu a byl jedním z nejaktivnějších a nejvíc mediálních účastníků revoluce, a hnutí Azov vzniklé na základě pluku Azov. Všechny tyto organizace mají svou rozsáhlou strukturu a s každou z nich jsou spojené i dobrovolnické vojenské jednotky.

Nejednotnost a fragmentace ukrajinské krajní pravice měly negativní důsledky na jejich politický vliv a postavení v ukrajinské politice a společnosti. Jediným velkým úspěchem pro krajní pravici, resp. pro VS Svoboda byly již několikrát zmíněné parlamentní volby v roce 2012. Proto, nehledě na celkovou historickou marginálnost krajně pravicových hnutí, do začátku Revoluce důstojnosti ukrajinští nacionalisté vstupovali jako jeden z rovnoprávných členů tehdejší ukrajinské opozice. Historie, ideologie a postavení ukrajinské krajní pravice před Revolucí roku 2014 jsou nezbytné pro pochopení událostí a dalšího vývoje těchto hnutí během následujícího období ukrajinských dějin. Od tohoto základu teď mohu přejít k analýze role ukrajinské krajní pravice během Euromajdanu a v porevolučním období až po začátek plnohodnotné invaze Ruska na Ukrajinu v únoru roku 2022.

3. Revoluce důstojnosti

Euromajdan neboli Revoluce důstojnosti je jednou z nejdůležitějších událostí v ukrajinských dějinách. Šlo o sérii protestů, která trvala od konce listopadu roku 2013 do konce února roku 2014. Euromajdan byl kolektivní reakcí ukrajinského národa na hluboké sociálně-politické problémy jako korupce, politické represe, a především odklonění ukrajinské zahraniční politiky z evropsky-orientované na pro-ruskou (Kyrydon, 2015, s. 17-23).

Samotné revoluci předcházela řada sociálních a politických předpokladů. Dějiny samostatné Ukrajiny doprovázely korupce, oligarchie a nedostatek transparentnosti vlády na všech úrovních (Kyrydon, 2015, s. 18-19). Touha po bližších vztazích s Evropskou unií a s ní spojených politických změnách, demokracii a evropských hodnotách byly v této době důležitou částí politických preferencí Ukrajinců, především mladších generací. Tyto pro-evropské aspirace se staly hlavním stimulem začátku revoluce (Pop-eleches, 2018, s. 107-108).

Průběh revoluce prošel výrazným vývojem. To, co začalo jako mírové shromáždění na podporu evropské integrace Ukrajiny, se transformovalo v masový protest požadující fundamentální politické změny. Cíli protestu se tak staly boj proti korupci, změna vlády a boj za spravedlivý a důstojný stát a společnost, což se pak projevilo i v názvu, který tato revoluce dostala – Revoluce důstojnosti (Zelinska, 2017, s. 1-2). Euromajdanu se účastnilo obrovské množství sociálních

skupin včetně studentů, aktivistů, politické opozice a dalších. Mezi protestujícími nechyběli ani představitelé krajní pravice (Onuch, 2014).

V této části tak budou nejdřív shrnuty historické a sociálně-politické předpoklady Euromajdanu, průběh revoluce, její fáze a dynamika. Během rozboru události revoluce se zaměřím jednak na celkový vývoj, jednak na účast a roli krajně pravicových sil během každé z tří fází revoluce. Tato komplexní analýza by tak měla objasnit různé dimenze jejich zapojení a přispět ke komplexnímu pochopení jejich vlivu na revoluci. Zároveň chci vysvětlit, jak se samotná krajní pravice během revoluce proměnila, tedy i jak revoluce ovlivnila ukrajinskou krajní pravice. V závěru této části budou shrnuty všechny poznatky a odpovím tím zodpovězena první výzkumná otázka práce.

3.1. Předpoklady revoluce – vláda Viktora Janukovyče a Strany regionů

Hlavním sociálně-politickým předpokladem Euromajdanu bylo prezidentství Viktora Janukovyče a vláda Strany regionů. Viktor Janukovyč je unikátní postavou ukrajinských dějin. Je to člověk, proti kterému během deseti let vypukly dvě revoluce: nejenom Revoluce důstojnosti na přelomu let 2013–2014, ale také tzv. Oranžová revoluce v roce 2004, když se Janukovyč poprvé ucházel o prezidentské křeslo³. Janukovyčovo prezidentství po vítězství ve volbách roku 2010 začínalo za zcela příznivých podmínek. Lidé prožívali velké rozčarování z politiků Oranžové revoluce. Volby tenkrát proběhly bez větších problémů a obviňování z falsifikací. Avšak již během prvních měsíců byla přijata řada sporných řešení⁴

Dalším důvodem občanské nespokojenosti a protestních nálad byla dlouhodobá korupce, která nabyla nového rozsahu během Janukovyčova prezidentství a vlády Strany regionů. Toto období

³ Janukovyč tehdy čelil pro-západnímu kandidátu Viktoru Juščenkov, a dokonce ho formálně porazil v druhém kole voleb o 2,9 %. Kvůli falsifikacím a podvodům, které tyto volby doprovázely zejména na Donbasu, výsledky voleb nebyly uznány OBSE a západními zeměmi. Juščenkov stoupenci začali protestovat v Kyjevě a řadě dalších ukrajinských měst, a tím začala Oranžová revoluce. Výsledky druhého kola následně neuznaly Nejvyšší rada a Nejvyšší soud, který vyhlásil tzv. třetí kolo, v němž pak zvítězil Viktor Juščenko s poměrem 51,99 % ku 44,20 % (Bredies, 2014)

⁴ Viz např. podepsání Charkovského paktu, jenž prodlužoval dobu pronájmu ruské námořní základny v Sevastopolu výměnou za snížení cen na zemní plyn (Harding, 2010), nebo zrušení Ústavním soudem ústavní reformy od roku 2004, které bylo následně podepsáno Janukovyčem a které znamenalo návrat k prezidentsko-parlamentní formě vlády, což podle odpůrců reformy znamenalo začátek budování autoritativní vlády (Polanska, 2017) (Shveda, 2016).

také doprovázelo potlačování a perzekuce jeho politických rivalů, z nichž největší kauzou bylo odsouzení a uvěznění Jurije Lucenka a Julije Tymošenko. Tymošenko byla odsouzena na sedm let vězení a tři roky zákazu činnosti ve veřejných funkcích, což prakticky znamenalo její zmizení z ukrajinské politické scény. Jurij Lucenko byl odsouzen na čtyři roky vězení a tři roky zákazu činnosti ve veřejných funkcích (Kuzio, 2015b, s. 93-98).

Ukrajinská krajní pravice do Euromajdanu vstupovala z relativně silné pozice. VS Svoboda bylo jednou ze tří stran opoziční koalice. Spolupráce mezi krajní pravicí a umírněnou opozicí začala ještě před revolucí a během ní pokračovala. Dle dat výzkumu V. Iščenka v letech 2012 a 2013 značně vzrostl celkový počet protestů uspořádaných tehdejší poměrnou opozicí i poměr akcí, jichž se účastnilo VS Svoboda (2016, s. 466-468). Strany poměrné opozice postrádaly protestní mobilizační potenciál, který měla radikální Svoboda, což pak logicky vedlo k vytvoření aliance (Ishchenko, 2016, s. 467). Tyto tendence pak zřejmě pokračovaly i na Euromajdanu, na kterém Svoboda dokázala úspěšně zmobilizovat svou voličskou základnu. VS Svoboda sice bylo v této době hlavním a dominantním politickým střediskem ukrajinských nacionalistů, ale nebylo zdaleka jediným. Existovala řada jiných hnutí a organizací, které sice nebyly tak politicky úspěšné, ale měly velké zkušenosti s pouličním aktivismem a konfrontacemi s policií (Shekhovtsov, 2014).

3.2. Dynamika protestu – od mírových demonstrací po svržení vlády

Dějiny Euromajdanu zahrnují 3 fáze: mírové demonstrace 21.–29. listopadu, převážně mírový protest 30. listopadu – 15. prosince, současně mírové i násilné protesty 16. prosince – 21. února (Zelinska, 2017, s. 3-5).

3.2.1. Majdan-demonstrace 21.-29. listopadu

Záminkou Euromajdanu se stalo nepodepsání Asociační dohody. Nehledě na svou spíše pro-ruskou pozici, vláda do té doby otevřeně nezastavovala proces evropské integrace Ukrajiny. V listopadu roku 2013 se ukrajinská delegace vedená Viktorem Janukovyčem a premiérem Mykolou Azarovem připravovala na summit ve Vilniusu, během něhož se zmíněná dohoda měla podepsat. Ukrajinská vláda však 21. listopadu v 16:00 nařídila „pozastavit proces přípravy k uzavření Asociační smlouvy mezi Ukrajinou a Evropskou unií...“ (Muzej Revoluciji Hidnosti, b. r. a).

Reakce veřejnosti byla téměř momentální. Ve stejný den kolem 22:00 se na Náměstí nezávislosti začaly shromažďovat stovky protestujících. Během noci se k nim přidaly další stovky lidí včetně předních opozičních politiků a veřejných osob, a také představitelů krajní pravice (Shveda, 2016b).

Jedním ze sloganů Euromajdanu bylo „Přijďte na Majdan ne pro politiky, ale pro sebe“. Byl to spontánní protest, v jehož čele až do konce nestál konkrétní lídr nebo politické uskupení⁵. Později se z lídrů hlavních opozičních stran zformovala trojice politických představitelů a vyjednávatelů Euromajdanu – Vitalij Kličko, bývalý významný boxer a předseda parlamentní strany UDAR, Arsenij Jaceňuk, předseda strany Tymošenkové Bat'kivšina, a Oleh Ťahnybok, předseda VS Svoboda. Tato trojice pak vystupovala jako představitelé Majdanu v komunikaci s vládou (Shelest, 2014, s. 2). První fáze revoluce tak byla celkově obdobím mírových demonstrací na podporu evropské integrace Ukrajiny (Zelinska, 2017, s. 4), během níž se zformulovaly první požadavky na vládu, mezi nimiž byly rezignace Azarovovy vlády, přijetí zákonů nutných pro evropskou integraci, podepsání Asociační dohody aj. (Shveda, 2016b).

Představitelé krajní pravice se protestu účastnili téměř od začátku. V první fázi bylo jejich hlavním cílem vymezit se vůči ostatním skupinám a ovlivnit agendu protestu. Členové krajně pravicových hnutí, kteří se později sjednotili jako Pravý sektor, dokonce vstupovali do protestu jako odpůrci evropské integrace. Jejich primárním cílem od začátku bylo svržení vlády, kterou považovali za vnitřní okupační režim. Svou pozici prosazovali násilným způsobem i uvnitř protestu, když útočili na představitelé feministických, LGBT a dalších skupin přítomných na Maidanu (Likhachev, 2015, s. 263).

3.2.2. Majdan-stan 30. listopadu – 15. ledna

V noci z 30. listopadu na 1. prosince vláda poslala speciální jednotku Berkut potlačit protestující a silou „začistit“ náměstí (Diuk, 2014, s. 12-13). Použity byly gumové obušky a zábleskové

⁵ Postoj vůči politikům a politickým stranám na Euromajdanu byl skeptický. Během prvních dvou týdnů protestující dokonce nepovolili politikům vystupovat na scéně. „Politický“ Euromajdan na začátku existoval paralelně s originálním Euromajdanem, shromažďoval se dokonce na jiném místě. 26. listopadu se představitelé obou skupin protestujících dohodli spojit síly za podmínky, že politici nebudou zneužívat situaci za politickým účelem (Shveda, 2016a).

granáty. Vláda se vymlouvala na to, že potřebovali postavit vánoční strom (Wanner, 2022, s. 95), ale svou roli tento zásah již sehrál a žádná výmluva (natož tak absurdní) nemohla tento zásah ospravedlnit. Bezprecedentní v současných ukrajinských dějinách násilí vyvolalo obrovskou vlnu protestů po celé zemi, jejichž centrálním místem zůstal Majdan Nezávislosti v Kyjevě (Diuk, 2014, s. 12-13).

Svou roli v osudové noci a začátku nové fáze protestu sehráli i představitelé krajní pravice. Členové čerstvě založeného Pravého sektoru, byli jedni z těch, kdo se bránili proti policejním složkám, které protest potlačovaly. Před nočním masakrem představitelé Pravého sektoru provedli výcvik, na kterém ukazovali lidem, jak se proti policii bránit. 1. prosince členové krajně pravicových hnutí iniciovali potyčky s policií a chtěli se tak pomstít za události předešlé noci. Důležité je však říct, že tento den se protestů zúčastnilo cca. 700 tisíc lidí, z nichž pouze několik desítek provokovalo a účastnilo se útoků na policejní jednotky (Likhachev, 2015, s. 264).

Nehledě na sílové zásahy protest zůstal převážně mírový. Odpovědi protestujících byly především četné víkendové demonstrace. 11. prosince následoval další silový útok na Euromajdan. Odpovědi protestujících se stalo upevnění protestu, postavily se stany a byly obsazeny vedlejší veřejné místnosti; z obyčejného protestu se tak stal stanový protest. 22. prosince bylo založeno celoukrajinské sjednocení „Maidan“, následně začala vznikat i regionální oddělení Maidanu (protestovalo se však od začátku po celé zemi, nejenom v Kyjevě), díky čemuž protest dostal i institucionální rámec (Zelinska, 2017, s. 4). V druhé fázi se v rámci Sebeobraný Majdanu⁶ začaly formovat tzv. Sotní⁷ Majdanu, organizační jednotky, vykonávající různé funkce, zejména obranu

⁶ Vnitřní organizace, která vznikla na Euromajdanu a jejíž cílem bylo bránit protestující proti útokům silových složek. Značnou roli v organizaci tzv. Sebeobraný Majdanu sehrál Andrij Parubij (Likhachev, 2015, s. 266), jenž sice byl v devadesátých letech hlavou nacionalistické organizace „Patriot Ukrajiny“, ale již od roku 2006 byl členem několika mainstreamových ukrajinských stran: Naše Ukrajina, Bat'kivščyna a Front Zmin (Ruch ČESNO, b. r. d).

⁷ Sotňa (v překladu setnina) se stala základní strukturální jednotkou protestu (Krasynska, 2017, s. 432). V každé sotně bylo mezi 60 a 150 lidí, každá z nich měla číslo a název a vykonávala své funkce. Mezi sotněmi byly mimo jiné sotňa Pravý sektor, UNSO a Kongres ukrajinských nacionalistů. Formování sotní nemělo jednotný princip, většina z nich se zformovala dle teritoriálního principu (např. 7. Lvivská sotňa nebo 19. Rohatynská sotňa), některé na základě občanských organizací a politických stran (výše zmíněné Pravý sektor, UNSO a KUN a také např. 40. republikánská sotňa a 16. sotňa Vidsič) nebo vykonávaných funkcí (např. 6. lékařská Sotňa). Téma Euromajdanových sotní není bohužel dodnes dostatečně prozkoumáno. Chybí jak nějaký kompletní oficiální seznam sotní a sotnyků, tak přesné názvy a funkce těchto soteň.

protestujících před policejními složkami. Na začátku února Sebeobrana Euromajdanu čítala 12 tisíc členů a 39 sotní, z nichž pouze dvě byly krajně pravicovými – 23. sotňa Pravého sektoru a 2. sotňa VS Svoboda. Pravý sektor přitom byl jedním z prvních, kdo „vyzbrojoval“ protestující vlastnoručně vyrobenými štíty a dalšími prostředky sebeobrany. Instrukce vyrábění těchto prostředků zveřejňovali na webu, později si tyto prostředky osvojili i ostatní sotně a účastníci protestu (Likhachev, 2015, s. 266).

V druhé fázi se začala vymezovat role krajně pravicových sil v revoluci. Kvantitativně byla krajní pravicovce stále marginální skupinou. Protestu se účastnily statisíce lidí, z nichž pouze kolem tisíce byli členové krajní pravice (Likhachev, 2015, s. 266-267). Navzdory nízkému počtu, jejich vliv na průběh revoluce úplně marginální nebyl. Díky participaci v potyčkách si Pravý sektor získal mediální pozornost a dokázal ovlivnit průběh protestu jednak svými provokacemi, jednak svou schopností čelit násilí a bránit se pokusům o silové potlačení protestu.

3.2.3. Majdan-Sič⁸ 16. ledna – 21. února

Druhá fáze skončila 16. ledna, když tehdejší vláda přijala tzv. „diktátorské“ zákony omezující svobodný projev, shromažďování a činnost nevládních organizací. Odpovědí politické opozice účastníci se Maidanu, bylo vyhlášení alternativní vládní struktury Národní rady (Zelinska, 2017, s. 4). Častěji docházelo ke střetům mezi protestujícími (mezi nimiž ve většině případů byli představitelé krajní pravice) a speciálními jednotkami (Ishchenko, 2016, s. 459-464). Současně se opozice a vláda bezúspěšně snažily vyjednat dohodu. V této fázi se stanný Majdan přetvořil na Majdan-Sič (Zelinska, 2017, s. 4).

Přelomem se stalo období mezi 16.–19. lednem, tedy mezi přijetím „diktátorských“ zákonů, jejichž účelem bylo připravit právní podnět pro silové potlačení protestu, a reakcí protestujících včetně potyček se silovými složkami. Krajní pravice a zejména Pravý sektor jsou primárně spojovány s událostmi v ulici Hruševského v neděli 19. ledna, když se na tzv. více⁹ sešlo cca 500 tisíc lidí

⁸ Sič je název kozácké pevnosti, administrativně-vojenské centrum, které je spojováno především se Záporožskými kozáky.

⁹ česky věče, lidový sněm v Kyjevské Rusi

(Syč, 2018, s. 265). V tento den došlo k prvním rozsáhlým střetům s policií. Sice konfrontace zahájili představitelé tzv. Avtomajdanu a několika sotní Sebeobrany Majdanu, k zodpovědnosti za násilí se ale veřejně přihlásil Pravý sektor, jehož představitelé se potyček zúčastnili a prohlásili se za obránce protestujících (Likhachev, 2015, s. 266). Politická opozice včetně VS Svoboda se od těchto událostí distancovala, ale protestující se v naprosté většině postavili na stranu Pravého sektoru (Muzej Revoluciji Hidnosti, b. r. b). Události tohoto dne znamenaly další etapu radikalizace protestu.

Den 22. ledna si vyžádal první oběti. Snajpři zastřelili tři lidi: Serhije Nigojana, 22letého chlapce z Dniprovské oblasti, Michaile Žiznevského, Bělorusa, který utekl na Ukrajinu kvůli pronásledování za účast v demonstracích proti Lukašenkovi, a Jurije Verbického, geografa a seismologa ze Lvova (Muzej Revoluciji Hidnosti, b. r. b). Po těchto tragických událostech čím dál častěji docházelo k násilným potyčkám mezi protestujícími a Berkutem. Události 19.–22. ledna přinesly kromě vystupňování násilí také první oficiální vyjednávání mezi Majdanem a tehdejší vládou. Již samotný fakt účasti Svobody a jejího lídra Oleha Ťahnyboka v těchto jednáních spustil vlnu kritiky a rozčarování mezi jejími voliči¹⁰ (Syč, 2018, s. 265-266).

Závěrečná fáze revoluce byla doprovázena výraznou eskalací násilí. Protestující frustrovaní absencí reakce tehdejší vlády a stupňujícím se násilím ze strany silových složek zintenzivnili svou taktiku a čím dál častěji používali například Molotovovy koktejly nebo i střelné zbraně – obě strany tak utrpěly ztráty. V centrálních a západních oblastech mladí muži, většinou buď členové menších nacionalistických organizací, nebo Pravého sektoru, bez velkého odporu ze strany policie obsazovali místní administrace a otevírali dveře (prakticky i symbolicky) politikům a nenásilným aktivistům, aby mohli vystupovat a vznášet své požadavky centrální vládě (Kudelia, 2018).

18. února snajpři dostali rozkaz střílet k zabití. Opozice, která sjednala s vládou návrat k ústavě roku 2004, předčasné volby a stažení policejních jednotek, vyzývala protestující, aby tyto podmínky přijali. Protestující tyto podmínky však odmítli. Viktor Janukovyč přikázal vyčistit

¹⁰ Nejvíce názorná je situace s podáním ruky během prvních jednání 19. ledna Ťahnybok, stejně jako každý účastník jednání ze strany Majdanu, podal ruku Janukovyčovi. Avšak vzhledem k zvláštnosti stranického elektorátu byl jako jediný z celé opozice za to kritizován (Syč, 2018).

náměstí do rána 20. února. Mezi 18. – 20. zemřelo víc než sto lidí. Zesnulí protestující byli následně pojmenováni Nebeskou setninou. Jejich jména a příběhy jsou dodnes uctívány a připomínány (Solod'ko, 2017) (Wanner, 2022). 21. února opozice za zprostředkování ministrů Německa, Francie a Polska podepisuje dohodu o návratu k ústavě roku 2004 a předčasných prezidentských volbách v prosinci roku 2014¹¹. Policejní jednotky se mezitím stáhly z centra Kyjeva (Safarov, 2018).

Hlavním přelomovým bodem posledních dnů revoluce a důvodem, proč revoluce neskončila tak, jak si přála opozice, se stal proslov Volodymyra Parasiuka dne 21. února. Volodymyr byl jedním z takzvaných sotnyků¹². Díky jeho rozhovoru v Ukrajinské pravdě je známo, že jeho sotňa byla zformována nejspíš 18. února a byla sestavena z těch, kdo obsadil budovu Národní konzervatoře. Ve stejném rozhovoru řekl, že je nestraníkem a není členem žádné občanské organizace. Řekl přitom, že dřív byl členem Kongresu ukrajinských nacionalistů. O svém rozhodnutí jít na scénu řekl, že bylo spontánní a že ho o to požádali kluci z jeho sotně. Spolu s 50 členy své sotně vyrazil směrem ke scéně a vystoupil se svým historickým proslovem, v němž za podpory protestujících odmítnul sjednanou opozicí smlouvu a slíbil útok v případě, že Janukovyč nerezignuje¹³ (Kovalenko, 2014). V noci 22. února Viktor Janukovyč utekl do Ruské federace, parlament naprostou většinou (317 z 331 poslanců) odhlasoval jeho rezignaci a byly vyhlášeny nové prezidentské volby (Wanner, 2022, s. 112-114). Tento den se tak považuje za poslední den Euromajdanu.

Krajní pravice, resp. především Pravý sektor, si během poslední fáze revoluce dokázal vybudovat mezi protestujícími pozitivní reputaci odhodlaných a odvážných obránců. Během tragických posledních dnů Revoluce důstojnosti protestovaly desetitisíce lidí, z nichž představitelé krajní pravice tvořili naprostou menšinu. Díky hlasitým heslům a rozhodnosti přihlašovat se

¹¹ Tato podmínka však vyvolala odpor ze strany protestujících, jelikož to znamenalo volby až za 10 měsíců a setrvání Janukovyče u moci téměř do konce jeho řádného mandátu, který měl skončit v únoru roku 2015.

¹² Sotnyk je vojenská hodnost z dob Sičového kozáctví, velitel sotni.

¹³ Dále je několik hlavních citátů z toho proslovu: „... Nejsme v žádné organizaci, jsme obyčejný ukrajinský národ, který přijel zastávat svá práva. ... (opozičním politikům) Nevěřím těžkým politickým procesům, o kterých se mluví. 77 lidí obětovalo svůj život, zatímco oni se domlouvají. ... Když zítra do 10. hodiny nevystoupíte s prohlášením, aby Janukovyč rezignoval, jdeme útokem se zbraněmi...“ ("My jdeme na šturm zi zbrojeju! Ja vam klianus!", 2014)

k zodpovědnosti za násilné střety s policií (což si nemohlo dovolit parlamentní a politizované VS Svoboda, byť jeho členové se potyček také účastnili) získali mediální pozornost a širokou uznávanost. Zároveň se však stali rukojmími své pověsti. Politická opozice se od nich snažila distancovat po celou dobu protestu (Andrjuščenko, 2015, s. 181-183). Krajní pravice a jmenovitě Pravý sektor se pro ně stal obětním beránkem, jehož činil zodpovědným za všechno, co bylo v rozporu s jejich pozicí. Pro pro-vládní, ruská a pro-ruská média se Pravý Sektor stal strašákem. Používání neonacistických symbolů nejradikálnějšími představiteli krajní pravice, jako jsou například vlčí hák nebo 14/88, umožnilo těmto médiím prosazování narativu o fašistickém a neonacistickém protestu (Likhachev, 2015, s. 266). Krajní pravice tak sice sehrála důležitou roli, ale nebyla rozhodující silou protestu. Příběh osudového proslovu Volodymyra Parasiuka je zobrazením podstaty a charakteru Euromajdanu, protestu, v němž hlavní roli sehrál ukrajinský národ, nikoli osobnosti, hnutí nebo strany.

3.3. Sociální složení Euromajdanu

Jednou z největších studií o identitě Euromajdanu byla studie Olgy Onuch provedená mezi 26. listopadem (resp. první fází protestu) a 10. lednem (resp. na přelomu druhé a třetí fáze dle rozdělení, které bylo použito výše). Náhodný vzorek čítal 1304 lidí. Euromajdan (obzvlášť jeho první fáze) je považován především za studentský protest. Studie však ukazuje, že studenti byli spíš těmi, kdo protest zahájili, resp. těmi, kdo se přidali od začátku a stali se tak pilíři, kolem nichž se protest sjednotil a zpevnil (Onuch, 2014).

Mediánovým protestujícím dle závěrů této studie byl muž středního věku a ze střední třídy, ukrajinsky mluvící a pracující na plný úvazek. Průměrný protestující měl dobré vzdělání, protestoval spíš proti narušování lidských práv a státnímu násilí a represím než pro bezprostředně bližší vztahy se Západem nebo Evropou. Kromě toho pravidelně volil, avšak neměl téměř žádný vztah k občanským nebo sociálním hnutím. Většina protestujících tedy neprosazovala žádný konkrétní politický názor, neprotestovali dokonce proti blízkým vztahům s Ruskem, tedy proti směrům zahraniční politiky, ale spíš proti směrům politiky vnitřní (Onuch, 2014, s. 48-51). Předpona „Euro“ v názvu Euromajdan tak neznamenal pro běžného protestujícího vstup do EU nebo NATO, ale především tradičně západní nebo evropské hodnoty ve vnitřní politice –

demokracii, svobodu, otevřenost a samozřejmě i ekonomický růst a tzv. evropské standardy života (Zelinska, 2017).

Takový popis a identita protestu a protestujícího má docela málo společného s ideologií a hesly krajní pravice. Z toho vyplývá jednak to, že krajní pravice minimálně během prvních dvou fází Euromajdanu nedokázala ovlivnit agendu ani identitu protestu, jednak to, že krajní pravice rozhodně nebyla nejpočetnější skupinou mezi protestujícími. Tyto teze potvrzují další výzkumy, které prováděl Kyjivský mezinárodní institut sociologie několikrát během protestu. Celkem byly provedeny tři výzkumy v různých fázích revoluce. První výzkum proběhl ve dnech 7. – 8. prosince, po prvním pokusu o potlačení protestu. Dle výsledků tohoto výzkumu 90 % protestujících nebylo členy politických stran, občanských organizací nebo hnutí (Radio Svoboda, 2013). Druhý výzkum byl proveden 20. prosince, když protest vstoupil do druhé fáze. Poslední výzkum byl proveden 3. února, tedy v třetí fázi protestu po četných násilných střetech a prvních obětech. Od prvního k třetímu výzkumu se postupně měnily poměry straníků i členů organizací a hnutí. V 2. fázi je vidět růst poměrů straníků z 3,9 % na 14,9 %, což mohlo být způsobeno mimo jiné mobilizací členů VS Svoboda. V 3. fázi se však poměr straníků snižuje na 7,7 %, zatímco roste poměr členů občanských hnutí – z 1,2 % v 1. fázi na 5,9 % v 2. fázi a 14,2 % ve třetí fázi. Tento růst je podle všeho spjat s celkovou institucionalizací protestů a vytvoření nových hnutí a organizačních složek přímo na Euromajdanu, mezi nimiž byl i Pravý sektor. Jak v 2., tak v 3. fázi je přitom podobný poměr členů občanských organizací, kolem 8,5 %. Celkově však poměr lidí, kteří nebyli členy žádné organizace, hnutí nebo strany zůstal v 2. a 3. fázi na úrovni 70 % (KMIS, 2014). Pouze třetina účastníků Euromajdanu byla „organizovaná“, přičemž krajní pravice očividně nebyla jediným institucionalizovaným aktérem.

3.4. Proměna ukrajinské krajní pravice během revoluce

Dvěma hlavními představiteli ukrajinské krajní pravice na Euromajdanu byly VS Svoboda a Pravý sektor. VS Svoboda do revoluce vstupovalo jako hlavní představitel krajní pravice a zároveň jako jeden z rovnoprávných lídrů politické opozice. Strana tak dostala příležitost posílit svůj politický vliv i občanskou podporu. Díky svému působení v parlamentu měla strana velkou členskou

základnu, kterou dokázala úspěšně mobilizovat nejenom na centrálním Majdanu v Kyjevě, ale také po celé Ukrajině (Syč, 2018, s. 263-264).

Snaha strany být současně politickým aktérem a aktivním, dokonce i radikálním, účastníkem revoluce, ve výsledku vedla k úpadku v obou oblastech, tj. jak ve „vysoké“ parlamentní politice, tak ve vedení protestu. Politická opozice se od radikálů často snažila distancovat a téměř každou provokaci prezentovala jako organizovanou tehdejší vládou za účelem diskreditace protestu¹⁴ (Andrjuščenko, 2015, s. 181-182). Na druhou stranu účast předsedy strany Oleha Ťahnyboka v jednáních mezi opozicí a vládou a jejich zdrženlivý a poněkud příliš politicky korektní přístup působil odrazujícím způsobem na protestující, dokonce i na členy a stoupence samotné strany. Vedení strany se tak dostalo do situace, kdy pro kolegy z parlamentní opozice byli příliš radikální a nacionalističtí, zatímco pro protestující bylo jejich chování příliš zdrženlivé a vyvážené¹⁵.

Všechny tyto faktory postupně vedly k fiasku Svobody, jejíž revoluční a radikální obraz byl během Euromajdanu značně poškozen. Vzniklého vakua v pravé části ukrajinského politického spektra se rychle ujal čerstvě založený Pravý sektor (Andrjuščenko, 2015) (Syč, 2018). Neposlední roli měl sehrát i nový název. I když samotné hnutí bylo složeno z několika starších krajně pravicových stran, organizací, politiků a aktivistů, z nichž mnohé a mnozí měli nejednoznačnou pověst, Pravý sektor se rýsoval jako nové odhodlané a odvážné hnutí, jehož představitelé jsou schopni být lídry ukrajinských nacionalistů. Ukrajínští nacionalisté z různých menších hnutí a organizací si od začátku Eurmajdanu určili místo sboru v pravé části náměstí kolem památníku zakladatelů Kyjeva. Pravý sektor se zformoval z členů Tryzubu (kteří Pravému sektoru dominovali), UNA-UNSO, Patriotu Ukrajiny, Karpatské Siče, a také Bílého Molotu (Bílé Kladivo) a Černého Komitetu

¹⁴ Příkladem takového rozporu byl pochod za Stepana Banderu, který zorganizovali členové VS Svoboda. Vitalij Kličko, jeden z politických lídrů protestu, se od pochodu hned distancoval a podotknul, že pochod je iniciativou pouze Svobody a nemá nic společného s Euromajdanem (TSN, 2013).

¹⁵ Ukázkovými se v tomto ohledu staly násilné střety 19.–24. ledna. Žádná z politických stran, včetně Svobody, se nemohla přihlásit k odpovědnosti, i když členové Svobody byli jedněmi z účastníků těchto střetů. Straníkům, kteří byli na Euromajdanu, bylo vedením strany oficiálně zakázáno brát jakoukoli účast v potyčkách s policií, což vedlo k tomu, že někteří (možná spíš i mnozí) z nich se těch srážek účastnili bez jakýchkoli stranických symbolů. Důvodem takové zdrženlivosti byly především obavy vedení strany, že budou zatčeni a strana zakázána jako extremistická. Kromě toho byla strana omezována opozičními partnery a západními velvyslanci, kteří varovali před násilím a vyhrožovali zastavením své podpory (Syč, 2018, s. 264).

(jejichž členové byli později vyloučeni z hnutí), Komitetu osvobození politických vězňů, fotbalových ultras a lidí, kteří nebyli členy žádné organizace (Andrjuščenko, 2015, s. 180-182). V průběhu revoluce si představitelé Pravého sektoru dokázali vybudovat reputaci a získat velkou uznávanost jak uvnitř protestu, tak celkově v médiích. Lídr Pravého sektoru Dmytro Jaroš se stal jedním z předních představitelů Majdanu, s nimž mimo jiné jednal Viktor Janukovyč (a údajně se dokonce snažil ho uplatit) ve snaze zachránit sebe a svou vládu (Likhachev, 2015, s. 267).

Zdalo se, že v ukrajinské krajní pravici vznikl nový lídr. VS Svoboda bylo pouze jednou ze tří opozičních politických stran, která sice zmobilizovala na protest velký počet svých stoupenců, ale nedokázala přitom být lídrem ani v politické části revoluce, ani v pouliční (Syč, 2018). Oproti tomu Pravý sektor působil a jednal aktivně, radikálně a bez politických omezení. Využívali svých organizačních schopností a zkušeností mnohých členů hnutí s konfrontacemi s policií (Likhachev, 2015, s. 266). Vrcholem jejich mediálního vzestupu se staly události 19. ledna (Syč, 2018, s. 264). Od té doby až do konce revoluce zůstával Pravý sektor v centru pozornosti ukrajinských provládnicích a opozičních, ruských a světových médií.

3.5. Role krajní pravice v revoluci

Revoluce důstojnosti byla v pravém slova smyslu masovým protestem ukrajinského národa, jehož se zúčastnily statisíce lidí v Kyjevě a do 2 milionů lidí po celé zemi. Nehledě na svůj nevysoký počet v kontextu celé revoluce a desítek a stovek tisíc protestujících, představitelé krajní pravice dokázali sehrát svou důležitou roli. Byli současně provokatéry, kteří začínali konfrontace s policií a podněcovali ostatní účastníky protestu, a obránci, jejichž vnitřní organizovanost a zkušenosti pouličních konfrontací pomohly protestujícím ubránit se proti policejním složkám v jejich snaze fyzicky protest potlačit (Likhachev, 2015). Důležité je však říci, že ani krajní pravice celkově, ani žádný její představitel se nedokázali stát jednotným a hlavním lídrem revoluce. Provokace učiněné představiteli krajní pravice sice eskalovaly protest, ale radikalizaci protestujících způsobily především ignorance ze strany tehdejší vlády a bezprecedentní násilí ze strany policejních složek. Úroveň násilí a provokací krajní pravice byla nesrovnatelně nižší než násilí rozpoutané policií a

tzv. titušky¹⁶ nejenom v Kyjevě, ale i v jiných ukrajinských městech (Likhachev, 2015) (Diuk, 2014). Toto stupňování násilí ve finále vedlo k tragickým událostem od konce ledna až po konec revoluce, které si vyžádaly víc než sto mrtvých.

Nehledě na snahu krajní pravice ovlivnit agendu protestu ve svůj prospěch se jim nepodařilo udělat z Euromajdanu nacionalistickou revoluci. Nepomohly tomu ani počáteční konfrontace s jinými zájmovými skupinami, ani propagační činnosti během revoluce. Euromajdan zůstal protestem, jehož hlavními hodnotami byly především evropská integrace a dodržování lidských práv, a hlavním požadavkem odstoupení Viktora Janukovyče a tehdejší vlády Strany regionů (Onuch, 2014) (Zelinska, 2017). Avšak některé kulturní a ideologické symboly, které dříve používali téměř výhradně představitelé krajní pravice, pronikly i do masového povědomí a staly se mimo jiné i symboly Euromajdanu. Jde například o červeno-černou vlajku¹⁷ a heslo „Slava Ukrajinі – Herojam Slava“¹⁸ (Andrjuščenko, 2015, s. 181), které nejen že se upevnilo v současné ukrajinské řeči, ale v roce 2018 bylo schváleno i jako oficiální salutování v armádě a policii (Radio Svoboda, 2018). Stejně tak byla později schválena k oficiálnímu používání v Ozbrojených silách Ukrajiny adaptovaná verze hymny OUN „Zrodylys’ my velykoji hodyny“ (Syč, 2018, s. 266). Tento fenomén odráží normalizaci historického i současného ukrajinského nacionalismu. Více se tomuto tématu budu věnovat v další části práce, jelikož Euromajdan sice tento proces spustil, ale k největším změnám dojde až v porevolučním období.

Působení a vliv krajní pravice a spolu s tím i rozvoj ukrajinského nacionalismu musí být zkoumán v celkovém kontextu ukrajinských dějin. Revoluce důstojnosti získala svůj název proto, že přinesla obrovskou změnu identity ukrajinského národa a státu (Pop-eleches, 2018). Začala nová mohutná vlna ukrajinizace, která spolu se vzestupem ukrajinské kultury přinesla vzestup ukrajinského nacionalismu jako součástí této kultury. Být Ukrajinцем, zajímat se o ukrajinské, číst nebo

¹⁶ „Tituškové“ je souhrnný název pro pouliční rváče a provokatéry, kterým ukrajinská vlády Janukovyčovy doby platila za použité fyzické síly, účast na hromadných střetech a provokace.

¹⁷ Vlajka Ukrajinské Povstalecké Armády (UPA), která nabyla popularity během Revoluce Důstojnosti.

¹⁸ Česky „Sláva Ukrajinі – Hrdinům Sláva“. Toto heslo vzniklo během Ukrajinské revoluce 1918-1921, ale nejvíc bylo používáno a je primárně spojováno s OUN a UPA.

poslouchat ukrajinské se stalo módním a spolu s tím se stal módním i ukrajinský nacionalismus (Syč, 2018, s. 266). Návrat ukrajinského nacionalismu jakožto bojovnické ideologie do občanské, akademické a politické diskuse je však především projevem kolektivního obranného mechanismu Ukrajinců vůči hrozbě. Nejdřív tato hrozba byla vnitřní – Janukovyčovo prezidentství a vláda Strany regionů doprovázené korupcí, elementy autoritarismu a posun politiky směrem k Rusku; po dovršení revoluce vznikne hrozba vnější – agresivní politika Ruské federace, která anektovala Krym a rozpoutala válku na Donbasu.

Spolu se společností se během revoluce hluboce proměnila také samotná krajní pravice. Dříve úspěšná nacionalistická strana VS Svoboda zůstala během revoluce ve stínu Právého sektoru, odhodlaného, agresivnějšího a radikálnějšího seskupení různých krajně pravicových hnutí, organizací i subkultur. Tato transformace a její následky jsou podkladem pro další část této práce, v níž bude rozebrán porevoluční vývoj krajní pravice, jejich participace ve válce na Donbasu a role krajní pravice v porevoluční politice a společnosti.

4. Válka na Donbasu

Vítězství revoluce a útek Janukovyče a dalších představitelů vlády vytvořil vakuum moci a politickou nestabilitu. Nová vláda, která se teprve dostala k moci, potřebovala čas, aby se etablovala a obnovila fungování státní správy, zejména v regionech. Toto turbulentní období zneužila Ruská federace, aby anektovala Krym a rozpoutala válku na Donbase. Tyto události znamenaly kritické změny již nejen pro ukrajinskou, ale pro celosvětovou politiku. Zapojení do toho byly různí političtí aktéři včetně ukrajinské krajní pravice.

Cílem této části je prozkoumat a vysvětlit participaci krajně pravicových sil během války na Donbasu a odpovědět tak na druhou výzkumnou otázku této práce: jak se představitelé krajní pravice angažovali ve válce na Donbasu? Odpovědí na tuto otázku se snažím přispět ke komplexnějšímu pochopení jednak participace krajní pravice ve válce, jednak proměny samotné krajní pravice, kterou válka způsobila. Odpovědi na tyto otázky se pak stanou základem pro další část této práce, v níž bude rozebrána role ukrajinské krajní pravice v porevoluční politice a společnosti.

Struktura této části je následující: nejdřív bude poskytnut kontext války, resp. stručný přehled začátku konfliktu s Ruskou federací a průběh přechodu od místních protestů do vyhlášení tzv. DLR a LLR. Dále bude zkoumán fenomén dobrovolnických jednotek a participace v nich krajně pravicových sil, legální postavení a bezprostředně vojenské angažmá. Na konci budou rozebrány kontroverze kolem jejich působení a to, jak participace ve válce ovlivnila krajně pravicová hnutí a strany.

4.1. Anexe Krymu

Necelý týden po vítězství Revoluce důstojnosti, 27. února, cca. 120 lidí ve vojenské uniformě bez označení, kterým se začalo říkat „zelení mužičci“, obsadili budovu krymského parlamentu. Večer tam pustili místní poslance a dovolili jim odhlasovat referendum o „znovusjednocení s Ruskem“ (Portnov, 2015, s. 728-729) a jmenovat Sergeje Aksjonova, lídra marginální Strany ruské jednoty, etnického Rusa z Moldovy, premiérem poloostrova. Další den ruští (avšak stále neoznačení) vojáci obsadili všechna strategická místa jako např. přístavy, letiště, administrativní budovy a budovy patřící Ozbrojeným silám Ukrajiny. Operace se zúčastnilo cca. 30 tisíc vojáků, celá operace byla jak z vojenského, tak z politického hlediska zřejmě důkladně promyšlená a proběhla velmi hladce. Tzv. referendum o sjednocení s Ruskem proběhlo 16. března pod hlavními ruských samopalů. Výsledkem referenda byla zcela typická pro ruskou „demokracii“ 81procentní účast a téměř 97procentní podíl kladných odpovědí. 17. března okupační vláda Krymu prohlásila svou samostatnost a požádala Ruskou federaci o připojení, 18. března byla v Moskvě podepsána smlouva o začlenění Krymu do Ruské federace a za pouhých 5 dní již byla podepsána prezidentem Vladimírem Putinem (Bebler, 2015, s. 194-198).

Role krajní pravice a ukrajinských nacionalistů v anexi Krymu a tzv. ruském jaře byla spíš pasivní. Ruská a pro-ruská média zobrazovala celý Euromajdan jako násilný a krutý převrat, díky němuž se k moci dostali neonacisté. Akcentem na participaci ukrajinských nacionalistů tato média vystrašovala své diváky a propagovala myšlenku, že hlavní obětí porevoluční vlády bude ruskymluvící menšina (Marples, 2016, s. 425-433).

4.2. Začátek hybridní války na Donbasu

Situace na Krymu, politická nestabilita a obavy ruský mluvícího obyvatelstva z nové vlády vyvolaly revolty na východě Ukrajiny od Charkova přes Luhansk a Doněck, Dnipro, Záporoží až k Oděse. Společným rysem celého tohoto území byl jednak převládající ruský jazyk a poměrně vysoké procento etnicky ruského obyvatelstva, jednak hranice nebo geografická blízkost Ruska. Za začátek těchto revolt se považuje tzv. hnutí Antimajdan, které se objevilo jako protějšek Euromajdanu. Původním cílem Antimajdanu byla podpora Janukovyčovy vlády, širší perspektivou však byla snaha vlády ukázat ideovou alternativu Euromajdanu ze strany obyčejných lidí (Zelinska, 2017, s. 5). Dle novinářského vyšetření však účastníky těchto provládnicích akcí svázeli neregulérními vlaky z východních oblastí Ukrajiny, kde podpora tehdejšího prezidenta byla nejvyšší. Dvěma hlavními kategoriemi účastníků Antimaïdanu byli důchodci a pracovníci státního sektoru (škol, nemocnic apod., tzv. budžetnyky) a tzv. titušci (Solod'ko, 2016). Tito titušci pak po boku s Berkutem potlačovali a bili protestující během finální fáze Euromajdanu (Solod'ko, 2017).

Hnutí Antimajdan pak postupně přerostlo v protesty a revolty v jihovýchodní části Ukrajiny, které následně s podporou Ruské federace přerostly ve válku na Donbase. Jankovičův útěk, pád vlády a vítězství revoluce vytvořily obrovské politické vakuum především v oblastech vedených Stranou regionů. Největší vakuum tak vzniklo na Donbasu (v Luhanské a Donecké oblasti), jelikož především o něj se opírala Strana regionů a sám Janukovyč. Celá vertikála Janukovyčovy vlády byla vázána na elity Donbasu. Janukovyč tak měl finanční a volební základnu pro svou vládu, místní elity získávaly v podstatě neomezený vladu v regionu. Když spadla špička této struktury, zhroutila se i veškerá ostatní síť (Nitsova, 2021, s. 1840-1841).

V kontextu role ukrajinské krajní pravice a ukrajinského nacionalismu je zajímavou a ukázkovou situace v Dnipru (tehdy ještě Dnipropetrovsku). Velkou roli v úspěšnosti nebo neúspěšnosti místních revolt sehrály místní elity, resp. oligarchové a přední místní politici. Ihor Kolomojskyj, nejvlivnější oligarcha, byl jedním z rivalů Janukovyče a tzv. „Rodiny“¹⁹. Od začátku podporoval Euromajdan a po vítězství revoluce se prohlásil za patriota a byl prozatímní vládou jmenován

¹⁹ „Rodina“ je označení pro nejbližší okolí Janukovyče, resp. ty, kdo se podílel na korupčních schématech.

guvernérem²⁰ Dnipropetrovské oblasti a vzal tak na sebe zodpovědnost za udržení této a vedlejších oblastí pod kontrolou centrální ukrajinské vlády. Metody tohoto udržení zahrnovaly mimo jiné nezákonné činnosti, ke kterým se Kolomojskyj a jeho společník Henadij Korban sami přiznávali. Mezi tyto činnosti patřily například útoky na pro-ruské demonstrace, vyhrožování a bití aktivistů. Vykonavateli těchto funkcí byli většinou pro-ukrajinští aktivisté, mezi nimiž byli členové ultras několika ukrajinských fotbalových klubů, členové Právého sektoru a jiných krajně pravicových hnutí. Aktivisté krajní pravice tak sice bojovali za svou zem a své ideály, ale současně byli instrumentem místních oligarchů (Nitsova, 2021, s. 1849-1852).

Na rozdíl od Dnipra a dalších měst na jihu a východě Ukrajiny se místní vláda a elity na Donbasu od začátku revolt nepostavily na stranu porevoluční vlády a nepomohly jim obnovit a zachránit centrální vládu v regionu. Místo toho se místní elity snažily využít situace ve svůj prospěch. Nejvlivnější a nejbohatší oligarcha Donbasu Rinat Achmetov nejdříve podporoval (jak mediálně, tak finančně i organizačně) protesty místních obyvatel, vyzýval ke změnám v konstituci, ale zároveň také k dialogu a nenásilnému vyřešení konfliktů. Později se však začal distancovat od separatistů, kritizoval tzv. DLR, a dokonce vyzýval k zastavení protestu, avšak v této době již neměl možnost tento proces ovlivnit (Nitsova, 2021, s. 1841-1844).

Vláda v několika městech Doněcké a Luhanské oblasti se postavila proti nové Kyjevské vládě a nepřekážela místním milicím, v některých případech je dokonce i podporovala. Jedním z takových měst byl Slovjansk, v němž 12. dubna skupina ozbrojených mužů bez označení skládající se převážně z Rusů a vedená (formálně) bývalým agentem FSB Ihorem Girkynym („Strelkovem“) obsadila administrativní budovy, následně byly stejným způsobem okupovány vedlejší města (Nitsova, 2021, s. 1843). Ukrajinská vláda vedená Oleksandrem Turčynovem dočasně vykonávajícím funkci prezidenta zahájila Antiteroristickou operaci (ATO) ve snaze zabránit opakování Krymského scénáře. Okupační pro-ruská vláda vyhlásila další referendum, které se uskutečnilo 13. května, jehož výsledkem bylo vyhlášení nezávislosti tzv. Doněcké národní

²⁰ Nejvíce podobnou funkci v ČR je Hejtman

republiky a Luhanské národní republiky a žádost o pomoc ze strany Ruské federace (Kudelia, 2016, s. 14-18).

Průběh prvních fází války na Donbase byl parabolický. Porevoluční vláda nebyla schopna předejít ani rychle potlačit revoltu podporovanou Ruskou federací, podcenila pro-ruské síly a vzniklé milice a špatně zhodnotila nálady a postoje místního obyvatelstva (Kudelia, 2016, s. 14-22). Armáda absolutně nebyla připravena na válku, policejní složky podřízené Ministerstvu vnitra byly po revoluci částečně rozpuštěné, až 30 % jejich představitelů na Donbasu přešlo na stranu separatistů (Puglisi, 2015, s. 5). Neúspěšnou byla i první fáze ATO, kdy byla ukrajinská armáda soustředěna na Slovjansku, zatímco ve zbytku regionu se separatisté podporované Ruskem připravovali k tzv. referendu a současně k obraně (Kudelia, 2016, s. 14-18). Navzdory počátečnímu nezdaru dokázala ukrajinská armáda dokázala v první fázi proxy-války (duben-červenec) provést relativně úspěšnou operaci, která byla následně zastavená přímou intervencí ruské armády. Pozornost si zaslouží červnová bitva o Mariupol. Během dubna a května se faktická vláda v Mariupolu změnila několikrát, ale do června nakonec zůstala v rukou militantů tzv. DLR. 13. června proběhla operace z osvobození města, v níž jednu hlavních rolí sehrál čerstvě založený batalion Azov. Během dalších týdnů ukrajinská armáda spolu s jednotkami dobrovolníků osvobodila řadu dalších měst jako např. Slovjansk a vedlejší Kramatorsk, Bachmut (tehdy ještě Artemivsk) a jiné. K přelomu došlo 11. července, když se poprvé bezprostředně angažovala ruská armáda, která z území ruské federace zahájila ostřelování reaktivní artilerií vesnice Zelenopillia poblíž ukrajinsko-ruské hranice. Toto ostřelování si vyžádalo život 30 ukrajinských vojáků. Následovala dlouhá a vyčerpávající válka, obrana Doněckého letiště, tragédie v Ilovajsku a řada dalších kampaní, které si vyžádaly tisíce životů vojáků a civilistů (Fox, 2022). Tento konflikt je často označován za proxy-válku z důvodu spoléhání obou stran nejenom na regulérní armádu, ale také na nestátní formace. V případě Ruské federace celé tzv. DLR a LLR byly jejich proxy silou, jejíž jak armádní, tak politický management byl sestaven buď z Rusů, nebo místních obyvatel, kteří byli instruováni Kremllem a ruskými speciálními službami (Jensen, 2017). Za proxy-složku ukrajinské vlády se dají na začátku války považovat dobrovolnické jednotky (tzv. dobrobaty), které byly zformovány z Ukrajinců, již byli ochotni bránit svou zem, zejména z účastníků Euromajdanu. Představitelé krajní pravice byli také jedni z těch, kdo zakládali nebo vstupovali do již existujících dobrovolnických batalionů.

4.3. Dobrovolnické jednotky

Během anexe Krymu a začátku ATO proběhla nejenom oficiální, ale i společenská mobilizace, která vedla k vytvoření desítek nových praporů podřízených buď Ministerstvu obrany (a staly se tak součástí Ozbrojených sil Ukrajiny), nebo Ministerstvu vnitra (policejní jednotky a jednotky Národní gardy). Z 32 nových praporů domobrany organizovaných Ministerstvem obrany bylo 10 dobrovolnických. Národní garda založená v březnu vedením Ministerstva vnitra již v září čítala 33 dobrovolnických praporů. Kromě toho existovalo několik oficiálně nezaregistrovaných praporů jako například krajně pravicové Dobrovolnický ukrajinský korpus Pravého sektoru (DUK PS), Bratstvo Dmytra Korčynského a OUN (Puglisi, 2015).

Největším a nejznámějším praporem vytvořeným představiteli krajní pravice byl batalion Azov. Azov byl založen členy Patriotu Ukrajiny, SNA a Avtomajdanu. Batalion sehrál jednu z hlavních rolí v osvobození Mariupolu, jenž se později stal rodným městem praporu. Batalion byl později rozšířen do pluku, který byl začleněn do struktury Národní gardy. Na rozdíl od Azovu se DUK PS dlouhou dobu bránil oficiální registraci, ale přitom také bojoval v kooperaci s jinými jednotkami MV a MO (Andrjuščenko, 2015) (Puglisi, 2015, s. 5-7). V roce 2015 Pravý sektor opustil Dmytro Jaroš a založil tzv. Ukrajinskou dobrovolnickou armádu, která byla sestavena v roce 2015 z několika praporů DUK PS. Do roku 2018 se jednotky UDA nacházely na frontové linii, od roku 2018 se formace zabývala organizací domobrany (Militarnyi, 2018). Dalšími menšími jednotkami byly například OUN (politická strana se sice stala Pravým sektorem, ale vojenská jednotka existovala nějakou dobu zvlášť), UNA-UNSO, které sice ještě do konce roku 2014 bylo součástí PS, ale vojenská jednotka působila zvlášť od začátku, a Bratstvo Dmytra Korčynského. VS Svoboda sice neměla „svou“ jednotku, ale řada jednotek jak ZSU, tak Národní gardy, měla se stranou blízké vztahy. Většina členů praporu MV Sič byla například současně členy VS Svoboda (Andrjuščenko, 2015, s. 181). Další jednotkou spojenou se Svobodou byl prapor Karpatská Sič, jenž byl Svobodou aktivně mediálně podporován. Velitelem jednotky byl poslanec Svobody Oleh Kucyn²¹, jenž se v roce 2015 stal také hlavou nově založeného Legionu svobody, organizace

²¹ Oleh Kucyn zahynul v létě roku 2022 během ostřelování velitelského stanoviště ruským dělostřelectvím

vojáků a veteránů VS Svoboda (Fedorenko, 2022, s. 242). Legion Svobody dle Oleha Ťahnyboka čítal v srpnu roku 2015 tisíc členů (TSN, 2015).

Dobrovolnickým jednotkám se lidově říkalo dobrobaty. Vzhledem k dysfunkčnosti ukrajinské armády se tyto dobrobaty, nehledě na svou slabou vybavenost, považují za spasitele Ukrajiny na začátku ATO. Tyto jednotky byly však již od srpna roku 2014 zapojovány do řádných struktur Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra (Fedorenko, 2022, s. 238-239). Členové dobrovolnických jednotek byli představiteli různých oblastí, ukrajinsky a rusky mluvící, z různých sociálních skupin a zastávající různé politické pohledy, z nichž velkou část tvořili účastníci Euromajdanu. Hlavním úkolem dobrovolnických jednotek na začátku války byly organizace a provoz checkpointů, hlídkování osvobozených území nebo podpora armádních sil. Některé jednotky, jako například Donbas, Dnipro-1 a Pravý sektor, se bezprostředně účastnily vojenských operací. Batalion Azov byl nakonec jednou z hlavních jednotek, které osvobozovaly Mariupol a časem se stal jednou z nejefektivnějších a nejvíc proslulých jednotek Národní Gardy (Puglisi, 2015, s. 12).

S dobrovolnickými jednotkami však byla spojena řada kontroverzí, z nichž hlavní bylo obvinění z porušení práv člověka. Organizace Amnesty International obvinila batalion Ajdar z únosů, nezákonného zadržování, špatného zacházení se zajatci, loupeže, vydírání a možných poprav (Amnesty International, 2014). Proti členům batalionu Ajdar byla zahájena řada trestních vyšetřování za nezákonné zadržování a vraždy. 50 členů batalionu Šachtarsk bylo obviněno z loupeže a vandalismu, kvůli čemuž byl batalion rozpuštěn v říjnu roku 2014 (Puglisi, 2015, s. 11-12). Druhou největší kontroverzí, resp. spíš obavou, spojenou s dobrovolnickými jednotkami, a zejména krajně pravicovými organizacemi, byl jejich přístup ke zbraním, dokonce i k obrněným vozidlům a dělostřelectvu (např. u Azovu). Spolu s vyhrůžkami některých představitelů krajní pravice vůči centrální vládě toto vyvolávalo obavy z odehrání tzv. Výmarského scénáře na Ukrajině. Tyto obavy se však nikdy nenaplnily, maximálně docházelo k použití střelných zbraní jednotlivými krajně pravicovými aktivisty. (Umland, 2020) (Puglisi, 2015).

Data o složení dobrovolnických jednotek a armády celkem, jejich politických pohledech a afiliaci s krajní pravicí k dispozici bohužel nejsou. Stejně tak není přesně známa míra zapojení dobrovolnických jednotek a představitelů krajní pravice do války, zejména v její aktivní fázi. Kvůli

tomu je tak dodnes spekulativní a nevyřešenou otázkou, jak velkou roli sehrály jak dobrobaty celkově, tak představitelé krajní pravice, kteří zřejmě nebyli zdaleka jedinými, kdo dobrovolně vzal do rukou zbraň. Jelikož byly dobrobaty následně začleněny do oficiálních struktur, jednotky spojené s krajní pravicí se nacházejí v bezprostředním podřízení ukrajinskému armádnímu i politickému vedení státu.

4.4. Důsledky války pro krajní pravici

Účast ve válce přinesla bojovníkům a velitelům dobrovolnických jednotek politické dividendy, povýšila jejich status, respekt a obecnou uznávanost, což umožnilo některým jednotlivcům nebo skupinám zvýšit svůj politický vliv. V kontextu krajní pravice je důležité zmínit, že nacionalistické strany nebyly jedinými, kdo chtěl využít rostoucího politického kapitálu dobrovolníků. Téměř všechny přední strany (kromě pro-ruských) měly na svých kandidátních listinách alespoň několik představitelů dobrovolnických jednotek, přičemž členové jednotek spojených s krajní pravicí zdaleka ne vždy kandidovali na listinách nacionalistických stran (Fedorenko, 2022).

Zvláštní pozornost si zaslouží nejenom bezprostředně politický dopad války, ale také obecné vnímání krajní pravice ve společnosti. Normalizace ukrajinského nacionalismu včetně jeho současných představitelů, o které již bylo zmíněno v minulé části práce, pokračovala i během války díky participaci představitelů krajní pravice v ní. Ti, o kom dříve mainstreamová média psala většinou v kontextu provokací, pouličních bitek a útoků, se během války zcela zaslouženě stali hrdiny, přesněji řečeno válečnými hrdiny. Nejvíce vzorovým je v tom smyslu příklad jednoho z nejznámějších vojáků nejenom Právého sektoru, ale ukrajinské armády celkem. Jde o Dmytra Kotsjubajla, jemuž se přezdívalo Da Vinci a jenž byl nejmladším velitelem praporu v historii ukrajinské armády a prvním dobrovolníkem, který získal titul Hrdina Ukrajiny (Motýčková, 2023). Da Vinci byl²² nejenom hrdinou, ale symbolem a vzorem. A nebyl zdaleka jediný, vojenskou slávu si zasloužila řada členů Právého sektoru, Azovu a dalších krajně pravicových organizací.

²² Dmytro „Da Vinci“ Kotsjubajlo zahynul v březnu roku 2023 během obrany ukrajinského města Bachmut.

Dalším důležitým faktorem je to, že válka sice trvala po celou dobu od roku 2014, ale nejintenzivnější boje probíhaly od srpna roku 2014 do zimy roku 2015. V tomto období proběhly dvě ofenzívy, jejichž výsledkem bylo podepsání druhých tzv. Minských dohod, stabilizace frontové linie a zmrazení konfliktu až do plnohodnotné invaze Ruska v roce 2022 (Fox, 2022). Z tohoto důvodu válka, byť je to nespravedlivé vůči všem její obětem a vojákům riskujícím své zdraví a život, začala být upozadována. Potvrzením tohoto upozadění minimálně v politické rovině se staly parlamentní volby v roce 2019, v nichž představitelé dobrovolnických jednotek téměř zmizeli z kandidátních listin ve srovnání s rokem 2014 (Fedorenko, 2022, s. 252-253). K tomuto tématu se ještě vrátím v další části práce, když bude analyzována role ukrajinské krajní pravice v civilním životě Ukrajiny po Revoluci důstojnosti.

5. Porevoluční ukrajinská politika a společnost

Následky revoluce, anexe Krymu a začátek války na Donbasu zapříčinily hlubokou transformaci ukrajinské politiky a společnosti. V této části práce se tak zaměřím na mnohostranné zapojení krajní pravice do civilního porevolučního života Ukrajiny a na poslední výzkumnou otázku této práce: jak se představitelé krajní pravice angažovali v pomajdanové politice a společnosti a proč jejich aktivita během revoluce a války nepovedla k volebnímu úspěchu? Odpověď na tuto otázku tak logicky i chronologicky navazuje na předešlé dvě a má přispět k hlubšímu a komplexnějšímu pochopení role ukrajinské krajní pravice v Ukrajinském porevolučním dění, zmapovat jejich postavení a najít příčiny politického neúspěchu krajní pravice za na první pohled příznivých okolností.

Struktura této části je následující. Nejdřív bude popsán krátký přehled politické situace, resp. působení prozatímní vlády a role krajní pravice v ní. Dále budou prozkoumány výsledky prezidentských, parlamentních a místních voleb pro krajně pravicové strany a jejich působení v Nejvyšší radě a na regionální úrovni. Dále bude zkoumáno angažmá krajně pravicových hnutí mimo parlament, resp. jejich občanské akce, pouliční aktivismus a celkový vývoj krajní pravice v tomto období. Na konci této části budou rozebrány důvody volebního neúspěchu krajně pravicových stran a celkové postavení krajní pravice v porevolučních dějinách Ukrajiny.

5.1. Prozatímní vláda

Vítězství revoluce, Janukovyčův útěk a celkové zhroucení režimu znamenalo začátek porevolučního období ukrajinských dějin a spolu s tím fundamentálních změn v ukrajinské politice i společnosti. Proběhla řada politických a institucionálních proměn, jejichž cílem bylo uspokojit požadavky protestujících a nasměrovat tak zemi k demokratickým reformám. Mezi hlavní akutní změny patřil návrat k ústavě roku 2004, zánik Strany regionů, vyhlášení mimořádných prezidentských a parlamentních voleb a sestavení prozatímní vlády, která měla provést stát tímto turbulentním obdobím. Na regionální úrovni rezignovala nebo byla zbavena moci řada místních vlád; část území se ocitla buď v bezprostřední okupaci Ruské federace v případě Krymu, nebo v okupaci tzv. DLR a LLR.

22. února ukrajinský parlament rozhodl, že Viktor Janukovyč se protiústavně vyloučil z výkonu ústavních pravomocí. Vykonávajícím funkce prezidenta se tak stal předseda parlamentu Oleksandr Turčynov (Kyrydon, 2015, s. 26-27). Členy prozatímní vlády se stali čtyři představitelé VS Svoboda. Kromě pozice místopředsedy vlády byla straně svěřena 3 ministerstva – Ministerstvo agrární politiky a potravin, Ministerstvo ekologie a přírodních zdrojů a, jak se ukáže později, nejdůležitější Ministerstvo obrany²³. Ihor Teňuch, člen VS Svoboda a ministr obrany v době anexe Krymu, byl jedním z těch, kdo se rozhodl nebránit se agresi vojensky²⁴, což se dodnes považuje za kontroverzní rozhodnutí (Umland, 2020, s. 255). Ve funkci nakonec strávil míň než měsíc a 25. března byl místo něj jmenován Volodymyr Koval (Ruch ČESNO, b. r. c). Celkově ministři Svobody působili v souladu s ostatními ministry a premiérem Arsenijem Jaceňukem až do listopadu roku 2014, když vicepremiér Oleksandr Syč prohlásil, že ministři Svobody společně rezignují, protože splnili svůj cíl a udrželi pod kontrolou situaci v zemi (Ukrajinska Pravda, 2014).

Působení členů VS Svoboda v prozatímní vládě tak nakonec spíš uškodilo volebnímu potenciálu strany. Jediné, čím se představitelé této strany v prozatímní vládě „vyznamenal“, bylo rozhodnutí

²³ Představitelé VS Svoboda se do sestavení prozatímní vlády dostali díky sporům mezi dvěma hlavními stranami Euromajdanu – UDAR a Bat'kyvščyna. Aby vláda nebyla jednobarevná, Bat'kyvščyna nabídla několik ministerstev VS Svoboda.

²⁴ Později však tvrdil, že byl zastáncem vojenského zásahu a vyhlášení stanného práva (Šumilin, 2018).

nečinit odpor ruské agresi během anexe Krymu. Sice o tom ministr obrany nerozhodoval sám, ale do dějin se zapsal jako ten, kdo nezabránil anexi. Cílem této práce však není analýza či kritika tehdejší vlády; naopak by se mohlo zdát, že se představitelé VS Svoboda spolu s ostatními ministry tehdejší vlády dostali do zugzwangu, v němž každé rozhodnutí mohlo být později kritizováno.

5.2. Prezidentské, parlamentní a místní volby v porevolučním období

5.2.1. Prezidentské volby 2014

Jedním z prvních rozhodnutí po vítězství revoluce bylo vyhlášení předčasných prezidentských voleb, které se měly odehrát v květnu roku 2014. Voleb se zúčastnilo 23 kandidátů, z nichž dva byli představiteli krajní pravice – Oleh Ťahnybok, lídr VS Svoboda, a Dmytro Jaroš, lídr Právého Sektoru. Programy obou kandidátů byly do jisté míry podobné. V centru programu, vzhledem k již začínající válce na Donbasu, byla u obou armáda a obrana proti Rusku, přičemž nejenom válečná, ale také informační. Kromě toho byl u obou kladen důraz na ukrajinský národ v otázkách ekonomiky a politiky. Zajímavé však je, že Ťahnybokův program má celkově mnohem víc ideologické zaměření. Na rozdíl od Jaroše vepsal Ťahnybok do programu zastavení rusifikace Ukrajiny, likvidaci a zákaz imperiálních (myšleno SSSR a Ruskou říši) památníků a uznání bojovníků UPA jako účastníků národně osvobozenického boje. Jarošův program je oproti tomu praktičtější a zahrnuje spíše konkrétní politické kroky, jako jsou např. lustrace a atestace úředníků, likvidace agenturní sítě FSB a třeba i přijetí nové ústavy (CVK, 2014a). Ani praktický, ani ideologický přístup však těmto kandidátům hlasy voličů nepřinesli. Dohromady získali méně než 2 % hlasů (1,17 % pro Ťahnybok a 0,71 % pro Jaroše)²⁵ (CVK, 2014b). Výsledky voleb tak již po několikáté ukázaly extrémně nízkou podporu a politickou úspěšnost ukrajinské krajní pravice, která i přes svou participaci v revoluci nedokázala mobilizovat své voliče ani získat nové.

²⁵ Jednoznačně v těchto volbách zvítězil jeden z politických představitelů Euromajdanu, který však nebyl v době revoluce jedním z předních představitelů a vyjednávatelů, kterými byli např. Vitalij Klyčko nebo Julie Tymošenko, která se voleb také účastnila a skončila druhá s 12,81 % procenty hlasů (CVK, 2014b). Porošenka však podpořil Vitalij Klyčko, jenž se rozhodl kandidovat na primátora Kyjeva, a jeho strana UDAR (24 kanal, 2014).

5.2.2. Parlamentní volby 2014 a působení zvolených poslanců během jejich mandátu

Předčasné volby do Nejvyšší rady²⁶ se odehrály v říjnu roku 2014. V této době již byly podepsány první tzv. Minské dohody, tudíž teprve skončila první fáze války, v které velkou roli sehrály ukrajinské dobrobaty, z nichž některé jsou spojené s krajně pravicovými stranami. Kromě VS Svoboda a Pravého sektoru se z představitelů krajní pravice voleb zúčastnil Kongres ukrajinských nacionalistů, který však získal pouhých 0,05 % (CVK, 2014c). Pravý sektor se tentokrát více zaměřil na ideologickou část a oproti programu Svobody, jehož ideologická část byla sice s důrazem na národ, ale mírnější. V PS kladli obrovský důraz na myšlenky ukrajinocentrismu a naciokracie, čímž se odvolávali na ideologické předchůdce ukrajinského nacionalismu. V ostatních bodech byly programy podobné, s důrazem na armádu a slibem zavést stanné právo²⁷, lustrace, obnovení a očištění vlády, boj proti ruskému vlivu apod.

V parlamentních volbách krajní pravice sice dopadla lépe než v prezidentských, ale žádná strana nepřekročila 5 % klauzuli – VS Svoboda získalo 4,71 %, PS získal 1,8 % hlasů. Samotný výsledek 4,71 % sice nevypadá pro Svobodu jako tragický, avšak oproti předchozím volbám, v nichž strana získala 10,44 %, je vidět výrazný pokles (CVK, 2014c). Nepřekročení klauzule navíc znamenalo velké omezení v činnosti strany během nadcházejícího volebního období. Díky většinové volbě se do parlamentu dostalo 6 poslanců VS Svoboda a také Dmytro Jaroš od Pravého sektoru, Andrij Bileckyj, zakladatel Azovu a Nacionálního korpusu, a Oleh Petrenko, voják pluku Azov a člen Civilního korpusu Azov (CVK, 2014c).

Vzhledem k počtu poslanců, kteří byli zvoleni do parlamentu, lze jejich působení těžko vnímat jako působení stran nebo hnutí; šlo spíše o působení každého poslance ve vlastním zájmu. Ze zvolených poslanců byl nejaktivnějším Jurij Levčenko z VS Svoboda. Je mezi prvními v žebříčku poslanců, kteří vypracovali nejvíc návrhů zákonů (Slovo i Dilo, 2018). Vyznamenal se však nejenom písařskou činností, ale i aktivismem a demonstracemi jak v parlamentu, tak v ulicích. V roce 2017 zapálil dýmovnici (Hrejs, 2017), protože chtěl sabotovat hlasování o prodloužení

²⁶ Ukrajinský parlament čítá 450 poslanců, z nichž polovina je volena poměrným systémem s 5 % klauzulí a druhá polovina většinovým systémem v jednomandátových okruzích.

²⁷ Na území bojů v programu Svobody a na území celé Ukrajiny v programu PS

kontroverzního zákona o prodloužení speciálního statusu Donbasu, účastnil se demonstrací před parlamentem (Slovo i Dilo, 2017) a protestoval proti nezákonné zástavbě, za což byl údajně zbit v Kyjevě (Rebryk, 2018). V roce 2019 znovu kandidoval jako člen VS Svoboda, zvolen však nebyl, stranu poté opustil a založil vlastní stranu Narodovlad'd'a (Vláda národu) (Ruch ČESNO, b. r. b). Další členové Svobody ničím výrazným nezaujali; jeden z poslanců, Jurij Bublik, dokonce přešel do vládního BPP, které za dva roky opustil (Stec, 2017).

Jiným příběhem jsou Dmytro Jaroš a Andrij Bileckyj. Každý vyhrál volby v jednomandátovém okruhu, ale ve velké politice se téměř neangažovali. Oba většinu času strávili na frontě, Jaroš v již zmíněné jednotce DUK PS a následně UDA, Bileckyj v pluku Azov (Ukrajinska Pravda, 2015). Oleh Petrenko se po vítězství ve volbách přidal do poslaneckého klubu vládnoucího Bloku Petra Porošenka, z něhož však odstoupil poté, co Porošenko odmítl udělit milost uvězněným vojákům, kteří bojovali na Donbasu. V roce 2019 šel do voleb jako člen VS Svoboda, ale zvolen nebyl (Ruch ČESNO, b. r. e).

5.2.3. Komunální volby 2015

O něco úspěšnější než na státní úrovni, bylo VS Svoboda na úrovni regionální. V komunálních volbách roku 2015 strana skončila jako 5. s celostátním výsledkem 6,88 %. Volební podporu však strana získala primárně v Haliči; výsledky v metropoli a jiných regionech nebyly pro stranu uspokojivé (Texty.org.ua, 2015). Tento výsledek byl sice horší než v minulých komunálních volbách, ale lepší než v parlamentních. V pěti velkých městech byli členové Svobody dokonce zvoleni starosty. Na své webové stránce (VO "Svoboda", 2021b) strana oznamuje, že tři města, v nichž jsou starosty členové Svobody, jsou na pódiu v žebříčku IKM²⁸ (IER, 2021). Spokojenost místních obyvatelů se svými starosty se potvrdila znovuzvolením s velkým náskokem ve všech třech městech (Chmelnyckyj, Ivano-Frankivsk a Tenropil) byli starostové znovuzvoleni v roce 2021 s výsledky 87 %, 84 % a 74 % (VO "Svoboda", 2020).

²⁸ IKM (Indeks konkurenceschopnosti měst) je průzkum hodnotící klima pro podnikání měst, zejména efektivitu ekonomického řízení (IER, 2021).

5.2.4. Prezidentské a parlamentní volby 2019

V rámci přípravy k volbám v roce 2019 proběhla konsolidace nacionalistických stran, která v březnu roku 2017 vyústila v podepsání tzv. „Nacionálního manifestu“ představiteli VS Svoboda, Nacionálního korpusu, PS, KUN, OUN a S14. Do prezidentských i parlamentních voleb nacionalisté šli společně. Během prezidentských voleb všechny strany kromě Nacionálního korpusu podpořily kandidáta od VS Svoboda Ruslana Košulynského. Během parlamentních voleb v první pětce kandidátní listiny nacionalistů byli přední představitelé Svobody Ťahnybok a Košlynskyj a také Bileckyj, Jaroš a Tarasenko, lídr PS po Jarošově odchodu. V seznamu byl také Bohdan Červak, lídr OUN. Lídr KUN Stepan Bracun kandidoval v jednomandátovém okruhu. Jedinou organizací, která tak zůstala mimo kandidátku, byla S14, která pak založila vlastní stranu Společnost Budoucná (Reporting Radicalism, 2020).

Výsledek voleb ale byl pro krajní pravici ještě horší než v roce 2014. Společný kandidát nacionalistů Ruslan Košulinskyj získal 1,62 % hlasů. Svoboda, pod jejímž jménem nacionalisté kandidovali, získala 2,25 % hlasů během parlamentních voleb a pouze jednu poslankyni, která byla zvolena v jednomandátovém okruhu v Ivano-Frankivské oblasti. Po volbách představitelé krajní pravice prohlásili, že nacionalistické struktury budou pokračovat v konsolidaci, avšak žádné konkrétní kroky pro sjednocení podniknuty nebyly. O něco lepší, ale také se špatnou dynamikou byly místní volby roku 2020, v nichž Svoboda získala celkem 2,81 % hlasů, skončila celkově na 6. místě ze všech stran a získala tak 50 z 1780 míst v místních zastupitelstvech (Reporting Radicalism, 2020).

5.3. Pouliční aktivismus a porevoluční proměna krajní pravice

Volební neúspěch tak zase nechal ukrajinskou krajní pravici na periferii politického života s velmi omezenou reprezentací v parlamentu a o něco lepšími pozicemi v regionálních úřadech. Z toho důvodu se představitelé krajní pravice vrátili k pouličnímu aktivismu, včetně násilných akcí. S14, Nacionální korpus a Tradice a pořádek (Institut Respublikaa, 2019) víckrát útočili na LGBT a feministické demonstrace a akce jako například pochody (Hrejs, 2018) a lekce (LB.ua, 2018), nebo na tábory Romů (Coynash, 2018). Nejčastějšími oběťmi násilí ze strany krajní pravice byli představitelé LGBT a feministických organizací, politici a státní instituce. Nejaktivnějšími v tom

byli představitelé S14 a Nacionálního korpusu (Institut Respublikaa, 2019). Kromě toho jsou krajně pravicové organizace obviňovány z tzv. podnikání násilím, resp. použití násilí za účelem získání popularity a vlivu (Gorbach, 2018), a spolupráce s oligarchy, předními politiky nebo úředníky. Patronem Azovu a s ním spojených struktur tak údajně byl bývalý ministr vnitra Arsen Avakov (Larys, 2022, s. 492), Pravý sektor je často spojován s Ihorem Kolomojským a jeho okolím (Gorbach, 2018).

Porevoluční období mimo jiné přineslo proměny uvnitř samotné krajní pravice. Svoboda zaznamenala politický pokles voleb a zároveň ztratila svůj vliv a mobilizační potenciál v pouličním aktivismu, který přešel k novým hnutím jako PS, Azov, S14, TiP a dalším. Pravý sektor se po Euromajdanu ukázal být spíše společnou značkou²⁹ různých krajně pravicových aktivistů než jednotnou strukturou. Po řadě rozkolů uvnitř hnutí a pokusech o otevřený konflikt s porevoluční vládou, Pravý Sektor také ztratil svůj mobilizační potenciál (Gorbach, 2018). Hlavním představitelem krajní pravice se stalo hnutí Azov, resp. široká síť organizací s ním spojených. Součástí hnutí jsou kromě politické strany Nacionální korpus skupiny občanské sebeobrany Nacionální družiny, nezisková organizace Civilní korpus Azov, mládežnické, dobrovolnické a vzdělávací organizace, které spolu tvoří multidimenzionální strukturu³⁰. Na rozdíl od Svobody, jejíž voliči jsou především obyvatelé západních oblastí Ukrajiny, hnutí Azov není regionálně omezeno a je relativně rovnoměrně představeno po celé zemi (Umland, 2020, s. 265-266).

5.4. Role krajní pravice v porevoluční Ukrajině a příčiny jejího volebního propadu

Jeden z hlavních expertů a badatelů v oblasti ukrajinské krajní pravice Andreas Umland označuje porevoluční status ukrajinských nacionalistů jako součást tzv. „necivilní společnosti“³¹, do které

²⁹ Tzv. „Umbrella brand“.

³⁰ Pluk Azov se přitom začal distancovat od hnutí Azov ve snaze depolitizovat vojenskou jednotku (Larys, 2022, s. 498).

³¹ Anglicky „uncivil society“

se krajní pravice měla vrátit po neúspěšných volbách v roce 2014 a v níž zůstávala do roku 2022. Pojem „necivilní společnost“ označuje sociální skupiny, které sice spadají především do občanské sociální (nikoli ekonomické nebo politické) roviny, ale jejich cíle, myšlenky a činy jsou antidemokratické, a tím pádem nezastávající hodnoty občanské společnosti (Umland, 2020, s. 261-266). Tento pojem tak nejvíc výstižně popisuje postavení především hnutí Azov v porevolučním období. Andrij Bileckyj popisuje a prezentuje Azov jako „antisystémovou“ sílu, která je kritická jak vůči vládě, tak vůči opozici (Gomza, 2019, s. 783). Příkladem jejich vigilantismu a antisystémového postavení je vytvoření tzv. Nacionálních družin. Měla to být paramilitární organizace, jejíž cílem bylo udržování pořádku v ukrajinských městech a boj proti nezákonnému prodeji alkoholu, obchodu s drogami a nezákonné zástavbě, což ale fakticky znamenalo vytvoření struktury, která měla být alternativou státním silovým složkám a zpochybňovala tak státní monopol na násilí. Avšak úplně antisystémovou silou Azov nebyl jednak z důvodu oficiálního podřízení pluku Azov Ministerstvu vnitra, jednak z důvodu údajné spolupráce a blízkých vztahů vedení Azovu a bývalého ministra vnitra Arsena Avakova (Larys, 2022, s. 489-491). Poslední na jednu stranu naznačuje růst významnosti Azovu, na druhou stranu však ukazuje snahu ukrajinského státu mít krajní pravici pod kontrolou a využít mobilizační potenciál nacionalistů v osobním nebo státním zájmu. Role krajní pravice je tak zase zredukována do instrumentu, což připomíná údajnou spolupráci Kolomojského s Pravým sektorem během pro-ruských protestů v Dnipro.

Ani účast v revoluci a válce a s tím spojený mediální vzestup, ani vnitřní proměny a vznik „nových tváří“ Azovu, ani pouliční aktivismus nezachránily představitele krajní pravice od graduálního volebního propadu. Příčin tohoto propadu je víc. Další významný politolog, jehož primárním objektem zkoumání je evropská krajní pravice, Anton Šechovcov za hlavní příčinu propadu ukrajinských nacionalistů považuje ztracení monopolu ukrajinské krajní pravice na radikální kriticismus vůči Rusku³², kterého využilo především VS Svoboda během voleb v roce 2012 a díky němuž získalo výraznou podporu v západních oblastech Ukrajiny. Ukrajinská krajní pravice tak podle něj ztratila relevantnost a prožívala krizi identity, jelikož pro mobilizaci voličů musela hledat

³² Ve volbách roku 2012 VS Svoboda bylo jedinou relevantní stranou, která byla velmi kritická vůči Janukovyčovi a pro-ruské zahraniční politice, díky čemuž dostala vysokou podporu zejména v západních oblastech Ukrajiny a anomálně vysoký volební výsledek.

nová témata, která by je odlišila od mainstreamových stran a politiků (Shekhovtsov, 2022). Tato irelevantnost vznikla především z toho důvodu, že kriticismus a anti-ruská pozice se po ruské agresi stala v ukrajinské politice mainstreamovou. V roce 2014 všechny relevantní pro-ukrajinské strany šly do parlamentních voleb s představiteli dobrovolnických jednotek na kandidátních listinách a s výraznou proti-ruskou pozicí (Fedorenko, 2022, s. 246-252). Celá ukrajinská politika se tak od začátku konfliktu posunula doprava ve smyslu většího akcentu propagace politických stran na silný stát, patriotismus, armádu a sjednocení za účelem odporu vůči agresorovi. Příkladem takového posunu je rétorika bývalého prezidenta Petra Porošenka včetně citování Dmytra Doncova a ukončení svých proslovů heslem „Slava Ukrajinі!“ (Andrjuščenko, 2015, s. 185). Zcela jiným případem se staly volby v roce 2019, když válka přestala být dominantním tématem, což pro krajní pravici znamenalo setrvání v irelevantnosti pro masové voliče.

Mezi další důvody politického neúspěchu krajně pravicových stran patří dlouhodobá roztržičnost a nejednotnost různých představitelů krajní pravice. Ukázkovým je příklad Pravého sektoru, který sice dočasně sjednotil pod svou značkou většinu tehdejších představitelů krajní pravice kromě VS Svoboda, ale nebyl časem schopen udržet jednotu a postupně se od něj někteří jeho členové oddělili (Andrjuščenko, 2015, s. 182-194). Konflikt uvnitř vedení organizace pak vedl i k odchodu Dmytra Jaroše, jenž byl lídrem a nejvíc uznávaným představitelem hnutí během Revoluce důstojnosti. Situace se částečně změnila před volbami roku 2019, když představitelé krajní pravice podepsali společný manifest a prohlásili, že půjdou do voleb společně, ale v této době již ztratili společnou voličskou podporu (ještě v roce 2014 by jim koalice Pravého sektoru a VS Svoboda zajistila výsledek vyšší než pětiprocentní klauzule). Řada členů krajně pravicových hnutí nebo politiků, kteří byli členy těchto hnutí dříve, si tak zvolila jinou taktiku a místo krajně pravicových stran kandidovali na listinách úspěšnějších středopravicových stran jako Blok Petra Porošenka, Front Zmin, Bat'kyvščyna nebo Radikální strana Oleha Liaška (Fedorenko, 2022, s. 246-252) (Andrjuščenko, 2015, s. 187-188). Vznik, resp. vzestup Radikální strany Oleha Liaška, je další příčinou volebního neúspěchu krajně pravicových stran. Sice strana nespadá do kategorie krajně pravicových stran, ale díky svému názvu, hlučným, patriotickým a poněkud populistickým prohlášením a obrazu obyčejného člověka z lidu samotného Oleha Liaška, dokázala získat část patriotických a radikálních voličů (Andrjuščenko, 2015, s. 185-186). Další výhodou Radikální strany oproti krajní pravice bylo mnohem solidnější financování. Krajně pravicové strany sice

údajně měly vztahy s ukrajinskými oligarchy a předními politiky, ale nikdy nimi nebyli finančně podporovány v dostatečné míře, aby mohli provést volební kampaň srovnatelnou s předními mainstreamovými stranami.

V kontextu ukrajinské krajní pravice hraje důležitou roli proměna postoje Ukrajinců vůči nacionalismu. Vlna patriotismu, kterou spustil Euromajdan, byla značně posílena ruskou agresí, díky čemuž se fundamentálně změnilo i obecné vnímání nacionalismu. Kromě již zmíněných oficiálních uznání spojených s historickým nacionalismem hesel a folklóru, začaly atributy, které dřív patřily krajní pravice, pronikat do všech sfér masové kultury. Kromě toho se nacionalismus rozšířil ze západních oblastí, kde byl prominentní i dříve, na celou Ukrajinu včetně východních převážně ruský mluvících oblastí. Dnipro se tak stalo novým centrem ukrajinského nacionalismu konkurujícím Lvovu a dalším západními střediskům (Andrjuščenko, 2015, s. 185). Tato proměna je sice určitou zásluhou samotné krajní pravice, především její zlepšující se reputace díky Euromajdanu a válce a také propagačním činnostem a rozsáhlou organizační sítí pokrývající celou Ukrajinu, je ale způsobena především vnějšími faktory, resp. nejdřív pro-ruským vládnutím Janukovyče a Strany regionů, později ruskou agresí³³.

Kromě toho byly krajně pravicové organizace téměř jediné, kdo otevřeně mluvil o nebezpečí Ruska a ruské politiky pro existenci ukrajinského státu. Krajně pravicová hnutí byla jedněmi z těch, kdo nejvíc vznášel téma možné plnohodnotné války s Ruskem, a těch, kdo se na ni nejaktivněji připravoval (Pjecuch, 2016) (Espresso, 2021). Toto proroctví, které se splnilo dvakrát v roce 2014 a 2022, zřejmě přispívalo k pozitivnímu vnímání krajně pravicových hnutí obyvatelstvem, pro které se teze těchto hnutí ukázaly být pravdivými a smysluplnými. Období mezi léty tak 2014–2022 poskytlo široké možnosti pro zkoumání nejenom krajní pravice, ale celé ukrajinské společnosti. Navzdory zdánlivě příznivým podmínkám pro instituční a politický vývoj krajně pravicových hnutí je ukrajinská společnost sice tolerovala a do jisté míry i podporovala především v jejich dobrovolném válečném působení, ale nebyla ochotna je volit v parlamentních

³³ Sice jsem tuto práci časově omezil začátkem plnocenné invaze Ruska v únoru 2022, dovoluji si tady zmínit příklad konsolidace ukrajinského národu, návrat k patriotismu i nacionalismu, ke kterému došlo po plnocenné invazi. Tento příklad je opakováním toho, co ukrajinská společnost prožila v roce 2014 a ukazuje, že hlavním katalyzátorem těchto proměn jsou vnější (ruská agrese), nikoli vnitřní (krajně pravicová propaganda) faktory.

ani v prezidentských volbách. Samotná krajně pravicová hnutí se přitom nehledě na rozsáhlý přístup ke zbraním dosud nikdy nepokoušela o jejich použití za politickým účelem. Krajní pravice tak zůstala viditelným a důležitým, ale ne předním aktérem ukrajinské společnosti.

6. Závěr

V této práci jsem zkoumal roli krajně pravicových sil během Revoluce důstojnosti a jejich následnou participaci a roli v porevolučním dění na Ukrajině, a to jak ve válce na Donbase, tak v civilním společenském a politickém životě. Teď bych chtěl zrekapitulovat poznatky této práce a odpovědi na výzkumné otázky, byly na začátku práce položeny.

1. výzkumná otázka zněla: Jakou roli sehrála ukrajinská krajně pravicová hnutí během Revoluce důstojnosti?

Revoluce důstojnosti neboli Euromajdan byl masovým protestem Ukrajinců, v němž se krajní pravice angažovala především v roli provokatérů, kteří začínali konfrontace s policií a podněcovali ostatní protestující, ale zároveň také obránců ostatních protestujících před zásahy policejních složek. Sice byli představitelé krajně pravicových hnutí jedněmi z nejčastějších provokatérů a propagovali násilné protesty místo mírových demonstrací, radikalizace protestu byla ale především důsledkem ignorace tehdejší vlády vůči protestujícím a jejich požadavkům a také stupňujícího se násilí ze strany silových složek snažících se protest potlačit. Nehledě na pokusy krajní pravice ovlivnit agendu protestu zůstaly hlavními cíli Euromajdanu evropská integrace, dodržování lidských práv a rezignace Janukovyčovy vlády. Během revoluce se proměnila i samotná krajní pravice. VS Svoboda, přední představitel ukrajinského nacionalismu, jenž v roce 2012 získal 10,44 % hlasů (dosud nejlepší výsledek krajně pravicové strany za celou dobu od obnovení samostatné Ukrajiny), zůstalo nakonec ve stínu Pravého sektoru, sjednocení menších krajně pravicových hnutí a organizací, které vzniklo na začátku Euromajdanu.

2. výzkumná otázka zněla: Jak se představitelé krajní pravice angažovali ve válce na Donbasu?

Krajně pravicová hnutí byla jedněmi z nejaktivnějších účastníků války na Donbase rozpoutané Ruskou federací. Do ozbrojeného konfliktu vstoupila v rámci dobrovolnických jednotek, přičemž

každá relevantní krajně pravicová organizace buď vytvořila vlastní jednotku (jako např. Pravý sektor, a také UNA-UNSO, Bratstvo Korčynského), nebo měla s některými dobrovolnickými jednotkami blízké vztahy. Na začátku ATO byl založen batalion Azov, který sehrál důležitou roli v osvobození Mariupolu a na jehož základě později vzniklo hnutí Azov, které se rozrostlo do velké celostátní sítě různorodých organizací včetně politické strany Nacionální korpus, militantní organizace Nacionální družiny, a také mládežnické, patronátní a dalších složek. Dobrovolnické bataliony byly postupně včleněny do struktur podřízených Ministerstvu vnitra a Ministerstvu obrany. Ve válce si představitelé krajní pravice zasloužili vojenskou slávu, někteří z nich se tak oprávněně stali ukrajinskými hrdiny a symboly ukrajinského odporu vůči ruské agresi, což pro krajně pravicová hnutí znamenalo zlepšení jejich pověsti a legitimizaci v ukrajinské společnosti.

3. výzkumná otázka zněla: Jak se představitelé krajní pravice angažovali v post-Majdanové politice a společnosti a proč jejich aktivita během revoluce a války nevedla k volebnímu úspěchu?

Navzdory zlepšení své reputace díky participaci v Euromajdanu a v dobrovolnických jednotkách během ATO se krajně pravicovým stranám a politikům nepovedlo etablovat na ukrajinské politické scéně. Mezi hlavní příčiny politického neúspěchu patří nejednotnost a konflikty uvnitř krajní pravice a absence výrazné finanční podpory pro vedení volebních kampaní. Hlavní příčinou propadu krajní pravice je však jejich krize identity, kterou krajní pravice prožívala po Revoluci důstojnosti. Mainstreamizace symbolů a hesel ukrajinského nacionalismu namísto toho, aby krajní pravici prospěla, spíše uškodila její volebním výsledkům, jelikož krajně pravicové strany ztratily svůj dřívější monopol jak na ukrajinský nacionalismus, tak na kritiku vůči Rusku. Tuto rétoriku pro mobilizaci patriotických pro-ukrajinských voličů v roce 2014 využily zkušenější a vlivnější politické strany. Během prezidentských a parlamentních voleb v roce 2019, když válka přestala být jednoznačně dominantním tématem, zůstala krajní pravice irelevantní a neschopnou zlepšit své pozice.

Politická irelevantnost však neznamená irelevantnost obecně. Osudem ukrajinské krajní pravice po krátkodobém politickém vzestupu VS Svoboda v roce 2012 byl tak návrat do tzv. „necivilní společnosti“, v níž se krajně pravicová hnutí etablovala. Hnutí Azov jakožto přední představitel ukrajinské krajní pravice dokázalo vybudovat širokou a všeobjímající strukturu, která má výraznou členskou a mobilizační základnu. Spolu s otevřeným přístupem ke zbraním tak jejich existence

vyvolávala stálé obavy z možností vytvoření na Ukrajině struktur podobných německým Freikorps, dokonce i ozbrojeného povstání nebo převratu. Dosud se však tyto obavy nenaplnily, místo toho se staly skutečnými obavy a předpovědi ukrajinských nacionalistů o nebezpečí ze strany Ruska, a to jak před rokem 2014, resp. začátkem ruské agrese, tak před rokem 2022, když ukrajinská krajní pravice varovala před možnou plnohodnotnou invazí Ruské federace.

Představitelé ukrajinské krajní pravice bezpochyby sehráli určitou roli během a po Euromajdanu. Dle zjištění a závěrů této práce je však patrné, že tato role, která byla v některých (především ruských) médiích přehnaná, byla ve skutečnosti omezená. Navzdory organizačnímu vývoji a zlepšení reputace klesaly oproti předrevolučnímu období volební výsledky krajně pravicových politických stran, což výrazně omezilo jejich politický vliv. Zjištění této práce tak popírají agendu ruské propagandy, zobrazující Ukrajinu jako zemi ovládanou neonacisty.

Období mezi lety 2014–2022 je již dovršenou stránkou ukrajinských dějin, po které následovala největší válka od doby druhé světové války. Toto období má obrovský potenciál pro výzkum nejenom fenoménu krajní pravice, ale i pro výzkum mnoha dalších témat. Hlavní však je, aby badatelská činnost zaměřená na toto období přinesla poznatky, ze kterých by se nejenom Ukrajinci, ale obyvatelé celého světa mohli poučit, aby se vyhnuli tragédiím jako v Mariupolu, Buči, Bachmutu a stovkách dalších ukrajinských měst.

Summary

In this thesis, I have studied the role of far-right forces during the Revolution of Dignity and their further participation and role in post-revolutionary affairs in Ukraine both in the war in the Donbas region and in civil social, and political life. Now I would like to summarize the findings of this thesis and answers to the research questions that I have outlined at the beginning of the thesis.

First research question: What role did Ukrainian far-right movements play during the Revolution of Dignity?

The Revolution of Dignity (also known as Euromaidan) was a mass protest of Ukrainians in which far-right forces took part mostly as provocateurs, who were starting the confrontations with police and fomented other participants of the protests, and simultaneously as defenders of the protesters

from the police forces violence. Although members of far-right movements were one of the most frequent provocateurs who were promoting violent protesting instead of peaceful demonstrations, the radicalization of the protest was mainly caused by ignorance of the contemporary government towards the protesters and graduating violence inflicted by police forces. Despite the attempts of the far-right to influence the protest agenda, European integration, observance of human rights and resignation of the Yanukovych government remained the main goals of Euromaidan. The far-right itself had changed during the revolution. VO Svoboda party, the leading representative of Ukrainian nationalism, which received 10,44 % votes in the 2012 Parliamentary elections, remained in the shadow of Right Sector, the unification of smaller far-right movements that emerged during Euromaidan.

Second research question: How did far-right representatives engage in the Donbas war?

Far-right movements were one of the most active participants in the war in Donbas that was started by the Russian Federation. They entered warfare in volunteer battalions. Each relevant far-right organization either established its own battalion (e.g., Right Sector, UNA-UNSO, Korchynsky Brotherhood) or had close relations with some battalions. Battalion Azov was also founded at the beginning of the ATO. This battalion played an important role in the liberation of Mariupol. On the basis of the battalion was later created an Azov movement that has evolved into an extensive countrywide network of different organizations including the political party National Corps, militant organization People's Patrol, and also youth, sponsoring and other organizations. Volunteer battalions were later included in structures subordinate to the Ministry of the Interior and Ministry of Defense. During the war, far-right representatives deserved military glory, some of them have rightfully become heroes and symbols of Ukrainian resistance to Russian aggression, which for the far-right movements meant the improvement of their reputation and legitimizing in Ukrainian society.

Third research question: How did representatives of the far-right engage in post-Maidan politics and society and why did their activity during the revolution and war not result in electoral success?

Despite the improvement of their reputation thanks to their participation in Euromaidan and in volunteer battalions during ATO, far-right political parties and politics did not manage to establish

themselves on the Ukrainian political scene. One of the main reasons for that were disunity and conflicts among the far-right itself and lack of sufficient funding to conduct political campaigns. The main reason, however, was their own identity crisis that the far-right had been experiencing since the Revolution of Dignity. The mainstreamisation of symbols and slogans of Ukrainian nationalism did not benefit the far-right but has rather harmed their electoral results as the far-right has lost its monopoly on both Ukrainian nationalism and its critical attitude towards Russia. This rhetoric for mobilizing the patriotic pro-Ukrainian electorate was used by more experienced and influential political parties. During the 2019 presidential and parliamentary elections, when the war ceased to be the sole dominant topic, the far-right remained irrelevant and unable to improve their positions.

Political irrelevance, though, does not mean overall irrelevance. The fate of the Ukrainian far-right was, after a short political rise of VO Svoloda in 2012, a return to a so-called “uncivil society”, in which the far-right has established. Azov movement as a new leading representative of the Ukrainian far-right has managed to build a wide and all-embracing structure that has a significant mobilizing foundation. Along with open access to arms, their existence was constantly raising concerns about the possible emergence in Ukraine of structures similar to German Freikorps or even of an uprising or coup. Until now, though, those concerns were never fulfilled, instead of that were fulfilled the concerns and predictions made by Ukrainian nationalists regarding the Russian threat, both before 2014, the beginning of the Russian aggression, and before 2022 when the Ukrainian far-right was warning of a possible full-scale Russian invasion.

The involvement of the Ukrainian far-right representatives during the Euromaidan and post-Maidan periods undoubtedly left an impact. As per the conclusions of this thesis it is, though, apparent that their role, which is exaggerated in some (mostly Russian) media, was limited. Despite organizational growth and enhanced reputation, the far-right election results witnessed a significant decline compared to the pre-revolutionary period, resulting in a constrained political influence. These observations thus challenge the Russian propaganda agenda, portraying Ukraine as a country ruled by neo-Nazis.

The period between 2014-2022 is already a completed page of Ukrainian history that was followed by the greatest war since World War Two. This period has enormous potential for research, not

only of the Ukrainian far-right but of many other topics. Although, the most important is that those researches focused on this period would bring the findings, from which not only Ukrainians but the whole population of the world would learn, so that the tragedies like in Mariupol, Bucha, Bachmut, and hundreds of other Ukrainian cities, are never ever repeated.

Použité zdroje

Odborná literatura

ANDRJUŠČENKO, Eduard, 2015. *Ukrajinski pravoradykalni orhanizaciji u kontexti suspilno-polityčnych procesiv (kinec 1980-ch - 2015 rr.)*. Zaporizžia. Disertační práce. Zaporizkyj Nacionalnyj Institut. Vedoucí práce Turčenko Fedir Hryhorovyč.

BAHAN, Oleh, 1994. *Nacionalism i nacionalistyčnyj ruch: Istorija ta ideji* [online]. 1. Drohobyč: Vidrodženňa [cit. 2021-07-06]. ISBN 5-7707-5899-6. Dostupné z: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000878

BEBLER, Anton, 2015. Crimea and the Russian-Ukrainian conflict. *Romanian journal of European affairs* [online]. Bucuresti: European Institute of Romania, **15**(1), 201 [cit. 2023-04-17]. ISSN 1582-8271. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/1665180224/fulltextPDF/AB8905041A784A23PQ/1?accountid=15618>

DEMČYŠAK, Ruslan, 2014. Ideolohični zasady typolohizaciji polityčnych režymiv u politolohičnij spadščyni Mykoly Sciborskoho. *Hileja* [online]. 83, 408-411 [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HaH8c3SfgiUJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/gileya_2014_83_108.pdf+%&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

DIUK, Nadia, 2014. EUROMAIDAN: Ukraine's Self-Organizing Revolution. *World affairs (Washington)* [online]. Washington: World Affairs Institute in partnership with the American Peace Society, **1765**(6), 12-16 [cit. 2023-04-16]. ISSN 0043-8200. Dostupné z: <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=bd0c7438-f956-4351-9d73-0ee67c07f37e%40redis>

FEDORENKO, Kostiantyn a Andreas UMLAND, 2022. Between Frontline and Parliament: Ukrainian Political Parties and Irregular Armed Groups in 2014–2019. *Nationalities papers* [online]. New York, USA: Cambridge University Press, **50**(2), 238-254 [cit. 2023-04-17]. ISSN 0090-5992. Dostupné z: <https://www-cambridge-org.ezproxy.is.cuni.cz/core/journals/nationalities-papers/article/between-frontline-and-parliament-ukrainian-political-parties-and-irregular-armed-groups-in-20142019/90BAFE7AA179511DA2B58240D943D8C4>

FOX, Amos C., 2022. The Donbas in flames: an operational level analysis of Russia's 2014-2015 donbas campaign. *Small wars & insurgencies* [online]. Routledge, 4-8 [cit. 2023-04-17]. ISSN 0959-2318. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/09592318.2022.2111496>

GOMZA, Ivan a Johann ZAJACZKOWSKI, 2019. Black Sun Rising: Political Opportunity Structure Perceptions and Institutionalization of the Azov Movement in Post-Euromaidan Ukraine. *Nationalities papers* [online]. Abingdon: Cambridge University Press, **47**(5), 774-800 [cit. 2023-07-19]. ISSN 0090-5992. Dostupné z: doi:10.1017/nps.2019.30

HALIKIOPOULOU, D. a T. VLANDAS, 2019. What is new and what is nationalist about Europe's new nationalism? Explaining the rise of the far right in Europe. *Nations and Nationalism* [online]. **25**(2), 409-434 [cit. 2021-07-10]. ISSN 14698129. Dostupné z: doi:10.1111/nana.12515

ISHCHENKO, Volodymyr, 2016. Far right participation in the Ukrainian Maidan protests: an attempt of systematic estimation. *European politics and society* [online]. Abingdon: Routledge, **17**(4), 453-460 [cit. 2023-04-16]. ISSN 2374-5118. Dostupné z:

<https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=1505dfb3-f389-4fcc-be55-7e47ef4762b5%40redis>

JENSEN, Donald N., 2017. Moscow in the Donbas: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process. *NATO Defense College* [online]. 1-16 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/resrep10291?sid=primo>

KRASYNKA, Svitlana a Eric MARTIN, 2017. The Formality of Informal Civil Society: Ukraine's EuroMaidan. *Voluntas: International Journal of Voluntary* [online]. **28**(1), 420-449 [cit. 2019-12-17]. ISSN 09578765. Dostupné z: doi:10.1007/s11266-016-9819-8

KUDELIA, Serhiy, 2016. The Donbas Rift. *Russian politics and law* [online]. Routledge, **2016**(541, 14-19 [cit. 2023-04-17]. ISSN 1061-1940. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/abs/10.1080/10611940.2015.1160707>

KUDELIA, Serhiy, 2018. When Numbers Are Not Enough: The Strategic Use of Violence in Ukraine's 2014 Revolution. *Comparative politics* [online]. HANOVER: City University of New York, **50**(4), 511 [cit. 2023-04-16]. ISSN 0010-4159. Dostupné z: <https://www-ingentaconnect-com.ezproxy.is.cuni.cz/content/cuny/cp/2018/00000050/00000004/art00003>

KUPKA, Petr, 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko / Petr Kupka, Martin Laryš, Josef Smolík*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 9788021048454.

KUZIO, Taras, 2015a. John A. Armstrong's contribution to the study of nationalism and Ukrainian nationalism. *Nations and nationalism* [online]. **21**(1), 172 [cit. 2023-06-21]. ISSN 1354-5078. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=1b7c4cb3-6aae-4cc6-9e9a-cf26a81b7889%40redis>

KUZIO, Taras, 2015b. *Ukraine : democratization, corruption, and the new Russian imperialism* [online]. Santa Barbara, California: Praeger, an imprint of ABC-CLIO [cit. 2023-04-16]. ISBN 1-4408-3502-0. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=2060394>

KYRYDON, Alla, 2015. Jevromajdan / Revolucija Hidonosti: pryčyny, charakter, osnovni etapy. *Istoryčna Pamjat'* [online]. Poltava: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, **33**, 17-29 [cit. 2023-07-08]. ISSN 2075-1451. Dostupné z: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ip_2015_33_4

LARYS, Martin, 2022. Far-Right vigilantes and crime: law and order providers or common criminals? The lessons from Greece, Russia, and Ukraine. *Journal of southeast European and Black Sea studies* [online]. ABINGDON: Routledge, **22**(4), 479-502 [cit. 2023-07-19]. ISSN 1468-3857. Dostupné z: doi:10.1080/14683857.2022.2086666

LIKHACHEV, Vyacheslav, 2015. The “Right Sector” and others: The behavior and role of radical nationalists in the Ukrainian political crisis of late 2013 – Early 2014. *Communist and post-communist studies* [online]. OXFORD: Elsevier Ltd, **48**(2-3), 263-271 [cit. 2023-07-05]. ISSN 0967-067X. Dostupné z: doi:10.1016/j.postcomstud.2015.07.003

MAREŠ, Miroslav a Richard STOJAR, 2012. Extreme-right paramilitary units in Eastern Europe. In: MAMMONE, Andrea, Emmanuel GODIN a Brian JENKINS. *Mapping the extreme right in contemporary Europe: from local to transnational* [online]. London: Routledge, s. 159-170 [cit. 2021-07-14]. ISBN 978-0-203-12192-4. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=-fGaaj5ZJEgC&oi=fnd&pg=PA159&dq=una-unso+abkhazia&ots=v5WOk7rem3&sig=Njb3qXKXBtMvDs0mlu1vo--urag&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

MARPLES, David R., 2016. Russia's perceptions of Ukraine: Euromaidan and historical conflicts. *European politics and society (Abingdon, England)* [online]. Abingdon: Routledge, **17**(4), 424-437 [cit. 2023-07-17]. ISSN 2374-5118. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=3e3d774d-6f23-4a93-ae7f-f78bfd3d5368%40redis>

NITSOVA, Silviya, 2021. Why the Difference? Donbas, Kharkiv and Dnipropetrovsk After Ukraine's Euromaidan Revolution. *Europe-Asia studies* [online]. ABINGDON: Routledge, **73**(10), 1832-1847 [cit. 2023-04-17]. ISSN 0966-8136. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/09668136.2021.1912297>

ONUCHAR, Olga, 2014. The Maidan and Beyond: Who Were the Protesters?. *Journal of democracy* [online]. Johns Hopkins University Press, **25**(3), 46-51 [cit. 2023-04-16]. ISSN 1045-5736. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=33ca0c63-609f-4d5e-a5a2-c1240e725357%40redis>

POP-ELECHES, Grigore a Graeme ROBERTSON, 2018. Identity and political preferences in Ukraine - before and after the Euromaidan. *Post-Soviet affairs* [online]. ABINGDON: Routledge, **34**(2-3), 107-118 [cit. 2023-07-08]. ISSN 1060-586X. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/1060586X.2018.1452181>

PORTNOV, Andrii, 2015. Post-Maidan Europe and the New Ukrainian Studies. *Slavic review* [online]. New York, USA: Cambridge University Press, **74**(4), 728-729 [cit. 2023-04-17]. ISSN 0037-6779. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/10.5612/slavicreview.74.4.723?sid=primo>

PUGLISI, Rosaria, 2015. Heroes or Villains?: Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine. *Istituto Affari Internazionali* [online]. 5-9 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/resrep09840?sid=primo>

RUDLING, Per Anders, 2016. The Cult of Roman Shukhevych in Ukraine: Myth Making with Complications. *Fascism (Leiden)* [online]. Leiden: Brill, **5**(1), 63-65 [cit. 2023-06-21]. ISSN 2211-6249. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/fasc/5/1/article-p26_3.xml

SHEKHOVTSOV, Anton, 2013. The All-Ukrainian Union Svoboda: The issue of Legitimacy in the Struggle for Power. *Ukraina moderna* [online]. 20, 179-204 [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <https://uamoderna.com/images/archiv/2013-20/Shekhovtsov.pdf>

SHEKHOVTSOV, Anton a Andreas UMLAND, 2014. Ukraine's radical right. *Journal of democracy* [online]. BALTIMORE: Johns Hopkins Univ Press, **25**(3), 58-63 [cit. 2023-07-08]. ISSN 1045-5736. Dostupné z: <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=1ec3e562-9070-4969-a80a-d6314e3ca76c%40redis>

SHELEST, Hanna, 2014. UKRAINE'S EUROMAIDAN: QUESTIONS FROM THE (R)EVOLUTION. *NATO Defense College* [online]. 2 [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep10326>

SHKANDRIJ, Myroslav, 2015. *Ukrainian Nationalism: Politics, Ideology, and Literature, 1929-1956* [online]. 1. New Haven: Yale University Press [cit. 2023-07-26]. ISBN 9780300210743. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=7bbf2f26-a0f9-4e62-bef1-c4aeea9340c4%40redis&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=933106&db=e000xww>

SHVEDA, Yuriy, 2016b. Ukraine's revolution of dignity: The dynamics of Euromaidan. *Journal of Eurasian Studies* [online]. Asia-Pacific Research Center, Hanyang University, **7**(1), 85-91 [cit. 2023-04-16]. ISSN 1879-3665. Dostupné z: https://journals-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1016/j.euras.2015.10.007?utm_source=summon&utm_medium=discovery-provider

SYČ, Oleksandr, 2018. Vplyv ukrajinských nacionalistických struktur na perebih Revoluciji hidnosti 2013-2014 rr. *Hileja* [online]. (134), 262-266 [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gi_leya_2018_136_64

UMLAND, Andreas, 2020. THE FAR RIGHT IN PRE- AND POST-EUROMAIDAN UKRAINE: FROM ULTRA-NATIONALIST PARTY POLITICS TO ETHNO-CENTRIC UNCIVIL

SOCIETY. *Demokratizatsiya* [online]. **28**(2), 247-268 [cit. 2020-07-03]. ISSN 10746846. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=51584c7b-1d8f-4f3c-96d5-c4a2426b3cc3%40pdc-v-sessmgr05>

WANNER, Catherine, 2022. RADICAL HOPE: The Maidan as Historic Event. In: WANNER, Catherine. *Everyday Religiosity and the Politics of Belonging in Ukraine* [online]. 1. Ithaca [New York]: Cornell University Press, s. 93-113 [cit. 2023-04-16]. ISBN 9781501764967. Dostupné z: https://muse.jhu.edu/pub/255/oa_monograph/chapter/3254011

ZAITSEV, Oleksandr, 2013. The concept of integral nationalism in the historiography of interwar Ukrainian nationalist movement. *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood* [online]. 23, 2-12 [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zaitsev_Oleksandr/Kontseptsiiia_intehralnoho_natsionalizmu_v_isto_riohrafiu_ukrainskoho_natsionalistychnoho_rukhu_mizhvo.pdf?

ZELINSKA, Olga, 2017. Ukrainian Euromaidan protest: Dynamics, causes, and aftermath. *Sociology compass* [online]. **11**(9), 1-12 [cit. 2023-04-16]. ISSN 1751-9020. Dostupné z: <https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=40933d94-0d95-4b2d-92b0-5d765005ce15%40redis>

Ostatní zdroje

24 KANAL, 2014. Klyčko pidtrymav kandydaturu Porošenka i jde v mery Kyjeva. In: *24 kanal* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: https://24tv.ua/klichko_pidtrimav_kandidaturu_poroshenka_i_yde_v_meri_kiyeva_n426803

AMNESTY INTERNATIONAL, 2014. Ukraine must stop ongoing abuses and war crimes by pro-Ukrainian volunteer forces. In: *Amnesty International* [online]. [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/09/ukraine-must-stop-ongoing-abuses-and-war-crimes-pro-ukrainian-volunteer-forces/>

COYNASH, Halya, 2018. Ukrainian neo-Nazi C14 vigilantes drive out Roma families, burn their camp. *Human Rights in Ukraine: website of the Kharkiv Human Rights Protection Group* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://khpg.org/en/1524441220>

CVK, 2014a. Partiji u vyborčomu procesi. In: *Centralna Vyborča Komisija* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20141028181935/http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp501pt001f01=910.html>

CVK, 2014b. Pozačerhovi vybory Prezydenta Ukrajiny 25 travňa 2014 roku. In: *Centralna Vyborča Komisija* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini/pozachergovi-vibori-prezidenta-ukraini-25-travnya-2014-roku.html

CVK, 2014c. Pozačerhovi vybory narodnych deputativ. In: *Centralna Vyborča Komisija* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-26-zhovtnya-2014-roku.html

DONCOV, Dmytro, 1966. *Nacionalism* [online]. 3. Kyjiv: Darnycka rajonna orhanizacija Vseukrajinskoho objednannha Svoboda [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: [http://kyiv-heritage-guide.com/sites/default/files/%D0%94%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%9E%D0%92%201%20%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC%20\(1926\)%20215%D1%81.pdf](http://kyiv-heritage-guide.com/sites/default/files/%D0%94%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%9E%D0%92%201%20%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC%20(1926)%20215%D1%81.pdf)

ESPRESO, 2021. "Pravyj Sektor" oholosyv pro mobilizaciju na tli zahostreňna z Rosijeju. *Espresso* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://espresso.tv/praviy-sektor-ogolosiv-pro-mobilizatsiyu-na-tli-zagostrennya-z-rosieyu>

GORBACH, Denys, 2018. Entrepreneurs of political violence: the varied interests and strategies of the far-right in Ukraine: For Ukraine's far right, violence has become a source of influence and power. *OpenDemocracy* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/entrepreneurs-of-political-violence-ukraine-far-right/>

HAZETA "DEŇ", 2004. Zbigniew Brzezinski: V Ukrajině - výbuch samosvědomosti. In: *Hazeta "Deň"* [online]. Kyjiv: Ukrajin'ská Pre's-Hrupa [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/zbigniev-bzhezinskiy-v-ukrayini-vibuh-samosvidomosti>

HOŠ, Mridula, 2012. Krajní Právi v Ukrajině. *Mižnarodnyj analiz polityky* [online]. Friedrich Ebert Stiftung, 2012, 6 [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: http://diversipedia.org.ua/sites/default/files/kraini_pravi_v_ukraini.pdf

HREJS, Jevhenija, 2017. Ja chotiv zirvaty holosuvannja za zakon ščodo prodovžennja osoblyvoho statusu Donbasu - Levčenko pro dymovu šašku v Radi. *Hromadske Telebačenňa* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://hromadske.ua/posts/levchenko-dymovoiu-shashkoiu-khotiv-zirvaty-holosuvannia-za-prodovzhennia-osoblyvoho-statusu-donbasu>

HREJS, Jevhenija, 2018. Členy S14 nakahalysia zirvaty akciju pamjati pravozachysnykiv Markelova i Baburovoji. *Hromadske Telebačenňa* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://hromadske.ua/posts/chleny-s14-zavazhaiut-provodyty-aktsiiu-pamiaty-markelova-i-baburovoi>

IER, 2021. Indeks konkurentnospromožnosti mist Ukrajinu 2021. In: *Institut Ekonomičnych doslidžeň ta polityčnych konsultacij* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: http://www.ier.com.ua/ua/mci/index_2021

INSTITUT RESPUBLIKA, 2019. "Terytorija nasylstva": rezultaty monitorynhu vypadkiv konfrontaciji v Ukrajině: Monitorynh vypadkiv konfrontaciji ta nasylstva 14 žovtnja 2018 - 14 žovtnja 2019. In: *Institut Respublika* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://inrespublica.org.ua/novyny/terytoriya-nasylstva-rezultaty-monitoryngu-vypadkiv-konfrontatsiyi-v-ukrayini.html>

KMIS, 2014. MAJDAN-DĚKABR I MAJDAN-FEVRAL: ČTO IZMENILOS?. In: *KMIS* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=226>

KOVALENKO, Oksana, 2014. Sotnyk, jakyj perelomyv chid istoriji: Treba bulo dotyskaty. *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/24/7016048/>

LB.UA, 2018. U Charkovi nacionalisty zirvaly lekciju, prysviačenu LGBT: Policija rekomenduvala prysutnim rozjytisia i "ne provokuvaty oponentiv". In: *LB.ua* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://lb.ua/society/2018/02/14/390048_harkove_natsionalisti_sorvali.html

MARKER, b. r. Katechon. In: *Marker. Monitorynh ultrpravoho nasylstva* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://violence-marker.org.ua/blog/2020/04/02/katehon/>

MILITARNYI, 2018. Jaroš zabyraje 5 i 8 bataljony UDA z peredovoji. In: *Militarnyi* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://mil.in.ua/uk/yarosh-zabyraye-5-i-8-bataljony-uda-z-peredovoyi/>

MOTÝČKOVÁ, Kateřina, 2023. Zemřel Da Vinci, ukrajinský hrdina: Ze setkání s ním mrazilo, vzpomíná Čech. *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-zemrel-da-vinci-ukrajinsky-hrdina-proti-rusum-bojoval-uz-od-18-let-227302>

MUZEJ REVOLUCIJI HIDNOSTI, b. r. a. Kalendar Majdanu. Četver 21 lystopada 2013 roku. In: *Nacionalnyj Memorialnyj Kompleks Herojiv Nebesnoji Sotni - Muzej Revoluciji Hidnosti* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://maidanmuseum.net/uk/node/1679>

MUZEJ REVOLUCIJI HIDNOSTI, b. r. b. Kalendar Majdanu. 19 sična 2014 roku. In: *Nacionalnyj Memorialnyj Kompleks Herojiv Nebesnoji Sotni - Muzej Revoluciji Hidnosti* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://maidanmuseum.net/uk/node/1338>

PATRYLIAK, I., Valerij SMOLIJ, ed., 2003. *Encyklopedija Istoriji Ukrajiny: T. 7* [online]. 1. Kyjiv: Naukova Dumka [cit. 2021-06-07]. ISBN 978-966-00-1061-1. Dostupné z: <http://resource.history.org.ua/item/0001124>

PJECUCH, Marjana, 2016. Andrej Beleckyj: Avakov - čelovek sistěmy, a etu sistěmu ja sčitaju krajně něgativnoj. *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2016/10/18/7123983/>

PRAVYJ SEKTOR, 2021a. Chto my?. In: *Pravyj Sektor* [online]. [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <https://pravyysektor.info/hto-my>

PRAVYJ SEKTOR, 2021b. Prohrama nacionalnoho vyzvolennja ta derzhavotvorenja. In: *Pravyj Sektor* [online]. Kyjiv [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <https://pravyysektor.info/programa-nacionalnogo-vyzvolennya-ta-derzhavotvorennya>

Prohrama Partiji, 2021. In: *Nacionalnyj Korpus* [online]. Kyjiv [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://nationalcorps.org/programm_nk/

RADIO SVOBODA, 2013. Lyše 5 vidsoťkiv učastnykiv Jevromajdanu stojat' tam čerez zakly opozycji - sociolohy. In: *Radio Svoboda* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/25195555.html>

RADIO SVOBODA, 2018. Verchovna rada zatverdyla vijskove pryvitanja "Slava Ukraini!". In: *Radio Svoboda* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-slava-ukraini/29524927.html>

REBRYK, Olena, 2018. U Kyjevi pobyly deputata Levčenko. *Hromadske Telebačenja* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://hromadske.ua/posts/u-kyievi-pobyly-deputata-levchenka>

REPORTING RADICALISM, 2020. Pravi radykaly ta parlamentski vybory 2019. In: *Reporting Radicalism* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://reportingradicalism.org/ua/tematychni-statti/pravi-radykaly-ta-parlamentski-vybory-2019>

RUCH ČESNO, b. r. a. Chodakovskij Bohdan Vasylyjovyč. In: *Ruch ČESNO* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.chesno.org/politician/156845/>

RUCH ČESNO, b. r. b. Levčenko Jurij Volodymyrovyč. In: *Ruch ČESNO* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.chesno.org/politician/21761/>

RUCH ČESNO, b. r. c. Teňuch Ihor Josyfovyč. In: *Ruch ČESNO* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.chesno.org/politician/20543/>

RUCH ČESNO, b. r. d. Parubij Andrij Volodymyrovyč. In: *Ruch ČESNO* [online]. [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.chesno.org/politician/305/>

RUCH ČESNO, b. r. e. Petrenko Oleh Mykolajovyč. In: *Ruch ČESNO* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.chesno.org/politician/24189/>

RUĎ, I., 2015. Spivpracija VO "Svoboda" i "Pravoho Sektoru": realni perspektyvyj prohnozy expertiv. *Ukrajina: podiji, fakty, komentary* [online]. (19) [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1529:vo-svoboda-pravij-sektor&catid=8&Itemid=350

SAFAROV, Azad, 2018. 5 rokiv pislia Majdanu: chronika narodnoho povstanňa. *DW* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.dw.com/uk/5-років-після-майдану-хроніка-народного-повстання/a-46008636>

SCIBORSKYJ, Mykola, 2018. *Naciokratija* [online]. 1. Kyjiv: Darnycka rajonna orhanizacija Vseukrajinskoho objednanňa Svoboda [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <http://dar-svoboda.org/wp-content/uploads/2013/04/Mykola-Sciborskyj.-Naciokratija.pdf>

SHEKHOVTSOV, Anton, 2022. How the West enabled genocide in Mariupol with its misguided Azov obsession. *Euromaidan Press* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://euromaidanpress.com/2022/04/02/how-the-west-enabled-genocide-in-mariupol-with-its-misguided-azov-obsession/?fbclid=IwAR0GCn73fjsgXBn2ybJBCzq3Wvv42Md4qStPPonpg-hnvh-6uFsJyIPQoGQ>

SHVEDA, Yuriy, 2016a. Ukraine's revolution of dignity: The dynamics of Euromaidan. *Journal of Eurasian Studies* [online]. 7(1), 85-91 [cit. 2019-12-19]. ISSN 18793665. Dostupné z: [doi:10.1016/j.euras.2015.10.007](https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.10.007)

SLOVO I DILO, 2017. Stalo vidomo, jaki politysyly vyjšly na mitynh pid Radoju. *Slovo i Dilo* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.slovoidilo.ua/2017/10/17/novyna/polityka/stalo-vidomo-yaki-politsyly-vyjsly-mitynh-radoju>

SLOVO I DILO, 2018. Oberežno, spam: staly vidomi lidery v napysanni zakonoproektiv. *Slovo i Dilo* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.slovoidilo.ua/2018/06/15/novyna/polityka/oberezhno-spam-staly-vidomi-lidery-napysanni-zakonoproektiv>

SOLOŇKO, Pavlo, Vlad HERASYMENKO, Andrij HAZIN a Jaryna MYCHAJLIŠYN, 2016. Pojizdy "Janukovyč-Trevel": Jak rehionaly zavozyly zaliznyceju u Kyjiv masovku na pidtrymku Janukovyča pid čas Majdanu-2014. *Texty.org.ua* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://texty.org.ua/d/uz_maidan/

SOLOŇKO, Pavlo, Jaryna SERKEZ, Oleksandr OKSYMEC, Roman KULČYCKYJ a Vlad HERASYMENKO, 2017. Try dni pered vesnoju: Chto, de i koli zahynuv na Majdani 18-20 liutoho 2014 roku. *Texty.org.ua* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://texty.org.ua/d/maidan_maps/

STEC, Andrij, 2017. Narodnyj deputat Jurij Bublyk oholosyv pro vychid iz frakciji BPP. *ZAXID.NET* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: https://zaxid.net/narodniy_deputat_yuriy_bublik_ogolosiv_pro_vihid_iz_fraktsiyi_bpp_n1415834

STECKO, Jaroslav, 2013. Dvi Revoluciji. In: *Nacionalna biblioteka im. V. I. Vernadskoho* [online]. Kyjiv: Nacionalna biblioteka im. V. I. Vernadskoho [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008382>

ŠTOHRIN, Iryna, 2018. "S14". Nacionalisty-radykaly čy neonacysty?. *Radio Svoboda* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/29109819.html>

ŠUMILIN, Oleksandr, 2018. Na RNBO u liutomu 2014 ne holosuvaly za vojennyj stan - Teňuch. *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/7/7170882/>

TANCHYN, Igor a Halyna LUTSYSHYN, 2016. UKRAINIAN RADICAL RIGHT-WING PARTIES AFTER THE REVOLUTION OF DIGNITY. *Humanitarian Vision* [online]. Lviv: Lviv

Polytechnic National University, 2(2), 44-48 [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/41257/1/HV_T2_N2_2016-45-50.pdf

TEXTY.ORG.UA, 2015. Rezultaty miscevykh vyboriv-2015: Najbilše vtratyla Samopomič, dodaly Svoboda j Opoblok. Vysnovky i prohnoz (+INFOGRAFIKA). In: *Texty.org.ua* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://texty.org.ua/fragments/63067/Rezultaty_miscevyh_vyboriv2015_Najbilshe_vtratyla_Samopomich_dodaly-63067/

TSN, 2013. Klyčko "vidmazav" Jevromajdan vid smoloskypnoji chody na česť Bandery. *TSN* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://tsn.ua/politika/klichko-vidmazav-yevromaydan-vid-smoloskipnoyi-hodi-na-chest-banderi-328019.html>

TSN, 2015. Nacionalistiv, jaki vojujut na Donbasi,, objednaly v "Lehion Svobody". *TSN* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://tsn.ua/politika/nacionalistiv-yaki-voyuyut-na-donbasi-objednali-v-legion-svobodi-423603.html>

UKRAJINSKA PRAVDA, 2014. Ministry vid "Svobody" jduť u vidstavku. *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/11/12/7044010/>

UKRAJINSKA PRAVDA, 2015. Najmenše choďat na zasidaňna rady Klujev i Bileckyj. In: *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/03/3/7060359/>

UKRAJINSKA PRAVDA, 2021. Ukrajinski ultras oholosyly peremyrja čerez podiji v krajini. In: *Ukrajinska Pravda* [online]. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/13/7013774/>

UMANSKA, Marja a Ljudmyla VANNEK, 2019. "Frajkor" - čto vony taki j razom iz kym vytupajut proty LGBT-spilnoty. *Radio Svoboda* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/fraikor-lhbt/30169483.html>

VASYLČUK, Jevhen, 2019. IDEOLOGICAL DOCTRINES OF PARAMILITARY RIGHT-RADICAL UNIONS IN UKRAINE (1990–2014). *Hileja: naukovyj visnyk* [online]. **146**, 31-40

[cit. 2021-07-06]. Dostupné z: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gi_leya_2019_146\(3\)__7](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gi_leya_2019_146(3)__7)

VO "SVOBODA", 2020. Blyskučyj rezultat miskych holiv vid "Svobody"! In: *VO "Svoboda"* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://svoboda.org.ua/news/blyskuchyj-rezultat-miskyh-goliv-vid-svobody/265667/>

VO "SVOBODA", 2021a. Istorija VO "Svoboda". In: *VO "Svoboda"* [online]. Kyjiv: VO "Svoboda" [cit. 2021-07-06]. Dostupné z: <https://svoboda.org.ua/party/history/>

VO "SVOBODA", 2021b. Najsolidnišyj rejtyng mist Ukrajiny dlja biznesu očolyly oblasni centry meriv-svobodivciv. In: *VO "Svoboda"* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://svoboda.org.ua/news/najsolidnishyj-rejtyng-mist-ukrayiny-dlya-biznesu-ocholyly-oblasni-tsentry-meriv-svobodivtsiv/267882/>

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Bohdan Sydorenko

E-mail: 74915336@fsv.cuni.cz bsidorenko2512@gmail.com

Semestr: Letní

Akademický rok: 2019/2020

Název práce: Role krajně pravicových sil na Ukrajině během a po Euromajdanu

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok): Letní semestr, akademický rok 2020/2021

Vedoucí bakalářského semináře: doc. Michel Perrotino, Ph. D.

Vedoucí práce (povinné): PhDr. Josef Mlejnek Ph. D.

Základní charakteristika tématu

Ukrajinská krajně pravicová hnutí jsou kontroverzním, ale zároveň aktuálním a pozoruhodným jevem. Bakalářská práce bude věnována roli ukrajinské krajní pravice během Revoluce důstojnosti a v porevolučním období. Práce však nebude čistě deskriptivní, popis působení krajně pravicových sil během a po revoluci bude doplněn o analýzu jejich aktivit na základě existující literatury, dostupných statistických dat a průzkumů veřejného mínění. Cílem práce je zjistit, jak velký vliv tato hnutí měla a co bylo nebo stále je příčinou jejich politických úspěchů a neúspěchů.

Zdůvodnění výběru tématu práce:

Revoluce důstojnosti je jednou z klíčových událostí v dějinách nezávislé Ukrajiny, která významně ovlivnila nejenom politické uspořádání, ale i celkový osud tohoto státu. Nezanedbatelnou roli v této revoluci sehrála krajně pravicová hnutí a strany, kterým se však nepodařilo pevně prosadit na porevoluční politické scéně. Tato skutečnost mne velmi zaujala a přiměla mě k napsání bakalářské práce na téma „Role krajně pravicových sil na Ukrajině během a po Euromajdanu“.

Dalším důvodem, proč téma působení krajně pravicových sil považuji za zajímavé, je to, že Euromajdan a následná agrese Ruské federace zaktualizovaly diskuzi o ukrajinském nacionalismu, jenž je ideologickou základnou ukrajinských krajně pravicových hnutí. Jak jsem již naznačoval výše, je to téma velmi kontroverzní. Ukrajinští a polští historici dlouhodobě vedou spory o působení OUN-UPA. Pro Ruskou federaci se ukrajinský nacionalismus stal dokonce záminkou (nikoli však skutečným důvodem) k okupaci Krymu a intervenci na Donbasu. Shrnu-li výše uvedené skutečnosti, z hlediska politologického je zajímavá skutečnost, že se ukrajinské krajní pravici nepodařilo prosadit v porevolučním politickém systému. Žádná z krajně pravicových stran (ani jejich koalice) nepřekonala uzavírací klauzuli v parlamentních volbách v letech 2014 a 2019. Na druhou stranu je toto téma zajímavé z hlediska obecného, jelikož ukrajinský nacionalismus jako ideový směr ovlivňuje nejenom veřejnou a odbornou diskuzi, ale i politická rozhodnutí a mezinárodní vztahy.

Předpokládaný cíl:

Výzkumným cílem této práce je zanalyzovat na základě dostupných zdrojů a odborné literatury roli ukrajinských krajně pravicových sil jak během Revoluce důstojnosti, tak v porevolučním období, primárně tedy v období prezidentství Petra Porošenka a osmého volebního období Nejvyšší rady. K dosažení tohoto cíle zodpovím na dvě výzkumné otázky. Za prvé, budu zkoumat, jak velký vliv měla krajně pravicová hnutí během Euromajdanu. Za druhé, jak se tato hnutí angažovala na politické scéně v porevolučním období. K tomu budu využívat jak dostupná data, tak odbornou literaturu, a to jak ukrajinských autorů, kteří se tomuto tématu věnovali, tak západních autorů, kteří zkoumali ukrajinský nacionalismus „zvnějšku“. Nebudou chybět i průzkumy veřejného mínění a analýza postojů médií, a to jak ukrajinských, tak západních i ruských. Je pro mě důležité zjistit, do jaké míry ukrajinské obyvatelstvo krajní pravici a její myšlenky akceptuje či aspoň toleruje a jak byly či nebyly postoje veřejnosti využity krajní pravici pro její politickou aktivitu.

Zdroje dat

Ve své práci budu využívat jak primární, tak sekundární zdroje dat. V první části, která bude věnována konceptualizaci a popisu ideologického zázemí ukrajinské krajní pravice, se budu opírat

jak o programy a zprávy vybraných krajně pravicových hnutí, tak o texty, které tato hnutí považují za klíčové pro svou politickou orientaci. V dalších částech, které budou věnovány participaci ukrajinské krajní pravice na Revoluci důstojnosti a postrevolučním dění, využiji novinové články, statistická data různých analytických center a průzkumy veřejného mínění. V poslední části se pak zaměřím primárně na monografie a odborné články ukrajinských i zahraničních autorů, kteří se podobným tématům věnovali. Velkou výhodou při zpracování tohoto tématu spatřuji v tom, že mohu využívat zdroje psané v ukrajinštině a ruštině, z nichž většina není přeložena do angličtiny nebo češtiny. Komplikaci však vidím v nejednoznačnosti tématu ukrajinského nacionalismu. Například polští a ruští vědci jsou většinou vůči ukrajinské krajní pravici velmi kritičtí, zatímco mnozí ukrajinští autoři jsou vůči ní neutrální až pozitivní (zdaleka ale ne všichni). V této různorodosti názorů budu muset najít to, co mně poskytne co nejobjektivnější odpovědi na moje výzkumné otázky.

Metodologie

Pro zpracování své bakalářské práce využiji jak deskriptivní, tak analytickou metodu. Práci bych tak mohl předběžně rozdělit do tří částí. Po úvodních teoretických a metodologických pasážích bude následovat druhá část, v níž bude rozebrána ukrajinská krajní pravice z pohledu její historie a ideologie, následovat bude přehled její předních současných představitelů. V dalších oddílech se soustředím na popis událostí Euromajdanu a porevoluční politické dění, respektive na to, co se přímo týká krajně pravicových hnutí. Posléze bude následovat třetí, analytická část, kde zanalyzuji to, jak velkou roli sehrála tato hnutí během Revoluce důstojnosti a jaký význam měla v porevolučním období. Kromě toho budu hledat příčiny úspěchů i neúspěchů krajně pravicových sil jako politických aktérů. V závěru pak budou shrnuty všechny poznatky, ke kterým v průběhu práce dojdou

Předpokládaná struktura práce:

Úvod

1. Konceptualizace, historické a ideologické zázemí krajně pravicových hnutí na Ukrajině
2. Aktéři ukrajinské krajní pravice

a. Pravý sektor

b. VO Svoboda

c. Sebeobrana Majdanu

d. Nacionální korpus

3. Předpoklady a průběh Revoluce důstojnosti

a. Předpoklady revoluce – vláda Janukovyče a nepodepsání asociační smlouvy

b. Průběh revoluce – studentské protesty, únorový masakr a dovršení revoluce

c. Výsledky revoluce – prozatímní vláda, volby, Krym a Donbas

4. Porevoluční období

a. Výsledky prezidentských a parlamentních voleb

b. Působení krajně pravicových sil v Nejvyšší radě a regionálních parlamentech

c. Politické a občanské aktivity mimo parlament

d. Participace ve válce na Donbasu

5. Analýza role ukrajinské krajní pravice

a. Postoj ukrajinských a zahraničních médií

b. Průzkumy veřejného mínění

c. Analýza dostupných dat

Závěr

Základní literatura:

KUPKA, Petr, 2009. Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko / Petr Kupka, Martin Laryš, Josef Smolík. ISBN 9788021048454.

Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army: Historical Essays / NAS of Ukraine, Institute of History of Ukraine / S. Kul'chyts'kyi (Managing Editor) - K.: Haukova dumka, 2005. – 495 p.

MIERZEJEWSKI-VOZNYAK, Melanie a Jens RYDGREN, 2018. The Oxford Handbook of the Radical Right. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190274559.013.30. ISBN 9780190274559.

UMLAND, Andreas, 2020. THE FAR RIGHT IN PRE- AND POST-EUROMAIDAN UKRAINE: FROM ULTRA-NATIONALIST PARTY POLITICS TO ETHNO-CENTRIC UNCIVIL SOCIETY. Demokratizatsiya [online]. 28(2), 247-268 [cit. 2020-07-03]. ISSN 10746846.

ISHCHENKO, Volodymyr, 2016. Far right participation in the Ukrainian Maidan protests: an attempt of systematic estimation. European Politics [online]. 17(4), 453-472 [cit. 2020-07-02]. DOI: 10.1080/23745118.2016.1154646. ISSN 23745118.

ISHCHENKO, Volodymyr, 2020. Left divergence, right convergence: anarchists, Marxists, and nationalist polarization in the Ukrainian conflict, 2013-2014. GLOBALIZATIONS [online]. [cit. 2020-07-02]. DOI: 10.1080/14747731.2020.1722495. ISSN 14747731.

SYCH, O. M., 2018. VPLYV UKRAINSKYKh NATsIONALISTYChNYKh STRUKTUR NA

PEREBIH REVOLIUtsII HIDNOSTI 2013-2014 RR (Ukrainian). Gileya [online]. (136), 262-267 [cit. 2020-07-02]. ISSN 20761554.

SYCH, O. M., 2019. SYCh, O. M., 2019. DO PYTANNIa TERMINOLOHII V SUCHASNOMU UKRAINSKOMU NATsIONALIZMOZNAVSTVI. Gileya [online]. (142, Part 3), 100-105 [cit. 2020-07-02]. ISSN 20761554.

POPENKO, Volodymyr, 2018. Maidan. Pohliad iz vidstani piaty rokiv. Krytyka [online]. 22(11/12), 2-8 [cit. 2020-07-02]. ISSN 15636461.

NOVIKOV, Vadym, 2018. Ukrainske ekonomichne dyvo. Orientir. ISBN 978–617–7701–05–6
2010. Ukrainskyi natsionalizm. Antolohiia. 2. vyd. FOP Stebeliak O. M. ISBN 978-966-1635-09-7

KRAVCHENKO, Mykola. Ideolohichna spadkoiemnist. Ukrainskyi natsionalistychnyi rukh II polovyny XX stolittia. Orientir. ISBN 978-966-2610-80-2

Andrii Kravchenko. Maidan i ukrainska natsionalna ideia. – Ternopil: Dzhura, 2014. – 108 s. // Slovo i chas. - 2014. - № 10. - S. 114. ISBN 978-966-185-102-2

KUPKA, Petr, 2009. Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko / Petr Kupka, Martin Laryš, Josef Smolík. ISBN 9788021048454.

Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army: Historical Essays / NAS of Ukraine, Institute of History of Ukraine / S. Kul'chyts'kyi (Managing Editor) - K.: Haukova dumka,

2005. – 495 p.

MIERZEJEWSKI-VOZNYAK, Melanie a Jens RYDGREN, 2018. The Oxford Handbook of the Radical Right. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190274559.013.30. ISBN 9780190274559.

UMLAND, Andreas, 2020. THE FAR RIGHT IN PRE- AND POST-EUROMAIDAN UKRAINE: FROM ULTRA-NATIONALIST PARTY POLITICS TO ETHNO-CENTRIC UNCIVIL SOCIETY. Demokratizatsiya [online]. 28(2), 247-268 [cit. 2020-07-03]. ISSN 10746846.

ISHCHENKO, Volodymyr, 2016. Far right participation in the Ukrainian Maidan protests: an attempt of systematic estimation. European Politics [online]. 17(4), 453-472 [cit. 2020-07-02]. DOI: 10.1080/23745118.2016.1154646. ISSN 23745118.

ISHCHENKO, Volodymyr, 2020. Left divergence, right convergence: anarchists, Marxists, and nationalist polarization in the Ukrainian conflict, 2013-2014. GLOBALIZATIONS [online]. [cit. 2020-07-02]. DOI: 10.1080/14747731.2020.1722495. ISSN 14747731.

SYCH, O. M., 2018. VPLYV UKRAINSKYKh NATsIONALISTYChNYKh STRUKTUR NA PEREBIH REVOLIuTsII HIDNOSTI 2013-2014 RR (Ukrainian). Gileya [online]. (136), 262-267 [cit. 2020-07-02]. ISSN 20761554.

SYCH, O. M., 2019. SYCh, O. M., 2019. DO PYTANNIa TERMINOLOHII V SUCHASNOMU UKRAINSKOMU NATsIONALIZMOZNAVSTVI. Gileya [online]. (142, Part 3), 100-105 [cit. 2020-07-02]. ISSN 20761554.

POPENKO, Volodymyr, 2018. Maidan. Pohliad iz vidstani piaty rokiv. Krytyka [online].

22(11/12), 2-8 [cit. 2020-07-02]. ISSN 15636461.

NOVIKOV, Vadym, 2018. Ukrainske ekonomichne dyvo. Orientir. ISBN 978-617-7701-05-6

2010. Ukrainskyi natsionalizm. Antolohiia. 2. vyd. FOP Stebeliak O. M. ISBN 978-966-1635-09-7

KRAVCHENKO, Mykola. Ideolohichna spadkoiemnist. Ukrainskyi natsionalistychnyi rukh II polovyny XX stolittia. Orientir. ISBN 978-966-2610-80-2

Andrii Kravchenko. Maidan i ukrainska natsionalna ideia. – Ternopil: Dzhura, 2014. – 108 s. //

Slovo i chas. - 2014. - № 10. - S. 114. ISBN 978-966-185-102-2